Контрольный экземпляр

Массо а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадуьл 1923 шера дейз ★ ШИНАРА, 19 НОЯБРЬ, 1985 ШУ. ★ № 139 (7174). ★ Мах 3 кап.

ДЕГ ТIАРА БАРКАЛ

Сийлахь-йоккхачу Октябрьски Социалистически революце 68 шу дизаран дуьззина къахьегамхойшкара, партийни, советски, общественни организацешкара, предприятий, учрежденей, гIишлошъечу организацей, колхозий, совхозий коллективашкара, Советски Эскарен - Флотен тIемахошкара, цIей дахьаьа дуьцаш а моаршал луш а дукха кехаташ кхаьчна Советски Союза Коммунистически Парте Централни Комитета, СССР Лакххеьарча Совета Президиума, СССР Министрий Совета адресах.

Моаршал луш долча кехаташ тIа белгалдоах Даьхено даьхача исторически толамех советски нахан доккхаа деш хилар, социализма кхачаш керла хьу а лакхагIа толамаш дахара шоай нах ца кхобеш къахьега уж кийча хилар, социализма ерганьккха тоаеча шоашкара доагIа даьхьа лаца гIертараш уж хилар. Уж да партеи хьалхьеи барт бохаргбоацаш хилара, КПСС ленински политика мехка болхлой классо, колхозни ахархоша, халкъа интеллигенце хьалловцаш хилара дола тешал.

ХIана, КПСС XXVII съезд сайна йола исторически лоархIам бола событи хулаш латтача хана къахьегама коллективаша рапорташ тел къахьегама оцсарле дакхьярах, дизала кьовкхамаш тоадаларах, бехкхами дисциплина чIоагIъяларах.

Из деррига — парте решенеш толаме кхочашдергхилара, Даьхен социально-экономически дегIаахар сихде лаьрхIача КПСС ЦК апрельски (1985 ш.) Пленумо оттаьча программин установкай кIийлен тIа советски общество дIахо коммунизма гIоргхилара дола тешал.

Моаршал луш долча кехаташ тIа белгалдоах, хIанзарча, советски общества историе хувцам хулча бехкхамеча, КПСС Программа кердача редакцеген деррига халкъага дувцийта оттадьча кхьолча документацен хьоаргIола КПСС XXVII съезд хьаелла де гаргагIергача хана, халкъа вахара хьал тоадара, мехка экономически потенциал чIоагIъяра, цун обороння ницкъ латта беззача боарам тIа лоаттабара сфере парте хьалхашка оттадаь стратегически декхараш къестадеча керда толамаш дахара советски нах шоай деррига низахца дIадала лаьрхIа хилар. Уж тийша ба, деррига хьалхшца оттадаь декхараш толаме кхочашдергхиларах, белгадаьча доазонга кхочаргхиларах.

ЦIей дахаьела дувцаш кехаташ нах шитта социалистически мехкий кулгалхошкара, коммунистически, болхлой, революционно-демократически партешкара, мукъадовлара болама шкара, доазал декъача мехкий правительствашкара, паччахьалкхени общественни деятелашкара, къаьст-къаьстача гражданашкара.

Моаршал луча кехаташ тIа белгалдоах вай доттагIий рaьза болаш хилар агрессивни низкй бехкагIа адамлене ЮтIаолдабенна тIема кхерам дIабаккхара, халкъий суверенитетан паргIатонеи тIаьхувдача империализмана дукъала, машар ца бохийтара, даьтта паргIатон социальни прогресса Iалашъяра советски халкъо лоаттабеча къовсама.

КПСС Централни Комитето, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето дег тIара баркал оал ерригача партийна, советски, общественни организацешта, къахьегама коллективашта, Советски Эскарен Флотен тIемахошта, социалистически мехкий кулгалхошта, коммунистически, болхлой, революционно-демократически партешта болхамашта, доазол декъачча мехкий правительствашта, паччахьалкхени общественни деятелашта, демократически организацешта, къаьст-къаьстача гражданашта Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 68 шу дизарца дуьззаденна цар советски халкъа цо керда толамаш дахар лоаш лоацаш дахаргIа.

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТ | СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМ | СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТ

КПСС XXVII СЪЕЗДА—ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГАМ!

ПЯТИЛЕТКА КХОАЧАШЪЯЬЙ

Нохч-ГIалгIайчен гIишлонхоша рапорт деннад

КПСС XXVI съезда решенеш кхочашъя а еш, Нохч-ГIалгIайчен подрядни организацеша хапал хьадха кхочашъяьй подрядни белхаш дара, къахьегама оцсарле дакхъяра, социально - культурни гIулакхашта йола объекташ, наха чубаха цIеношп, школаш, дешa даха ха йоацача берий учреждени, больницаш, поликлиникаш эксплуатаце дIаллара цхьайттдлагIча пятилетка задаенеш.

Болх бе йолаенна халкъа бохамера цхьайела лоархIаме объекташ, цу даькъе В. И. Ленина цIерагIча заводера Г-18 яха установка, Н. Анисимова цIерагIча заводера ЛЧ-24 яха установка, Грозный — Ростов, Грозный — Баку яха нефтепроводаш, Грозный — Прикумск яха бензопровод, Назрановски кирпични ю завод, Гудермесера «Нефтехимавтоматика» яха завод, Шалински районера «Малынасты» яха кIир йоакхка карьер, Грозненски районера Халдалкьово-Белгатоевски нерудни материалий завод, Сунженски района Карабулах яхача гоолкхера вышибетонни изделий завод, НИС-04 серех йола Грознера вышибетонни изделий цех, республикерча колхозашкарен совхозашкарен йоккхий хьайбай комплексаш. Эксплуатаце дIаденнад зоараш дола мелиорированни латташ, хинболхама системаш, гидротехнически сооруженеш, бIаьш километраш газопроводаш, газа чуйиллай итташ эзараш йолча квартирашка, дукхача объекташка.

Госкапвложенеш чоагIа пятилетка планагIа лаьрхIачул совгIа дIаденнад 5,6 эзар квадратни метр цIеноши, 1340 моттиг йола берий бешмаши яслеш, 1 дийнахьа 730 ухахо тIаэца йиш йолаш поликлиникаш. ГIишлои - монтажни белхаш 1,2 миллиард сомгIа совнa махьа дилла.

Уж толамаш даха бIалтIехьаьлар гIишлойн коллективаша, организацеша материально - технически базан чIоагIъярах, алапашта кийсагIа балансированни ярах, партийни, советски, профсоюзни, комсомольски, белхамий организаца дукха организаторски массово - политически болх барах.

Пятилетка деррачча перашка оцсаре къахьегаш, ихон бецин лакха дикал йолча объекташ эксплуатаце дIаелла хилара хьалха леттан хьайоегIарех а «Грозтрубопроводстрой», «Чечингэнергострой» трестий, специализированни № 7 йолча трест, Грозненски монтажни управлене, Нохч-ГIалгIай гIишлои управлене № 7 йолча гIишлои - монтажни управлене, «Чечингсельстрой», треста № 920 йола дIа-хьа лелачу механизированни колонна, «Чечениингушводстрой» гIишлойн управлене № 6 йолча дIа-хьа лелачу механизированни колонни, «Чеченингушстройконструкция» объединене, Нохч-ГIалгIай карьероуправленена коллективаш.

Жилищно - гражданский гIишлои хьалгьяра программа кхочашъеча дукха дакъа юкъедихьад Нохч-ГIалгIай гIишлои управленеш, СССР Минмонтажспецстрой Грозненски подразделенеш. Дукха къахьийнад Кхачан программа объекташ хьал е еш, мелиораци еча, энергетически гIишлои хьалгьеча, промстройиндустре базан дегIаюкхаьача «Чечингсельстрой» треста, «Чечениингушпромстрой» гIишлоен управлене, «Грознефтехимстрой» треста, Нохч-ГIалгIай цементни завода, Грозненски вышибетонни конструкций завода, «Аргунмедпром» объединене коллективаша, кхьчар.

ЦхьайттлагIча пятилетка шерашка Нохч - ГIалгIайчен экономике дIахьажнар хьалха цIаккха ца хиьнача боарамагIа бола капиталовложенеш — ши миллиард гергга сом.

КПСС XXVII съезда сийлахьа йоттъбахара шерра социалистически яхь йоаржаьча гIишлонхоша, КПСС ЦК октябрьски (1985 ш.) Пленума решенешта жоп а луш, исторически партийни документашта — КПСС Программа кердача редакцие, КПСС Устава де хийцамаш тоабеча хувцамий, цхьайттлагIча пятилетка долча Кертторен хостамий проектаца дегаш уроттадаь бола уж дог тийша ба укх шера гIишлои хьалгьяра программа хинаб хьалха кхочашъергхиларах, иттаж эзараш квадратни метраш наха чубаха цIенош, бIаьш моттигаш йола школаш, берий бешмаш, шитта кхьйола объекташ эксплуатаце дIа а луш, хьамерча къахьегамца партийни форум хьеела де белгалдаккхаргхиларах, 1986 шера кхье а йоккхагIа йола болаш толаме кхочашъергхилареш тешаш лаьрхIа йоаллергхиларах.

Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Советеи облсовпрофеи

Техника кийча хилийта

Надтеречни района совхозий «Сельхозтехника», «Сельхозхимен» предприятей, механизатораша, инженерно - технически болхлоша, КПСС XXVII съезда баха ма боагтIара накъабахар дукъа социалистически яхь а йоаржаь, инициатива кхийкхай: 1986 шера кхашка дечча балхашта шие ханнахьа а тIехдика а юртбоахамен хий деттен техника кийчъе.

ТIаьйцIача соцам тIа Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Советой облсовпрофон могадий кхашкарча балхашта юртбоахамен хий деттен техника шие ханнахьа а тIехдика а кийчъяра хьахьежча Надтеречни района къахьегамхоша кхайкаьль инициатива.

НГIАССР юрта боахама министерство, мелиораци ахни боахаман министерство, «Чеченингушмелиоводхоз», «Чеченингушвино», «Гихалесхоз» яха объединенеш, «Госпломсельхоз т е х н и к а», «Птицепром» яха трест, юрта боахама болхлой профсоюза обком, горисполкомаш, райисполкомаш, районий агропромышленни объединенеш, «Сельхозтехникен», «Сельхозхимен» яхача районий объединенеш, колхозий совхозий кулгалхой декхарийла ба Надтеречни района механизатораша а санна массе метте 1986 шера кхашка дерадолча балхашта машинно-тракторни паре шие ханнахьа дикка кийчъелга Iалашдар дукъа социалистически яхь вIашт Iехьаьяхка.

Кхашкара балхаш сихденача хана агрегаташа шин сменагIа болх бедга Iалашдаре сихдиеза парган бохахашкарча курсашка, «Сельхозтехника» дахара - курсой комбинате, «Сельхозтехника» районна объединенеш профессиональни училищашка механизатораш кийчбелга, лакха хьувкъам кхебербола хьалха латта агротехнически агромелиоратива приемаш колхозхоштеи болхлоштеи Iомаелга.

«Сельхозтехника» предприятешка шин сменагIа болх бедга Iалашде, ремонта технологи эргайоахаш тоаеш дикал дакъьен, болхлой къахьегам вIашIехьбаккхара прогрессивни методаш юкъеккхаьа йоагIа.

ХIара колхозе, совхозе, «Сельхозтехника» предприятешка ремонташ еш болча механизаторашта болх хила барах, вопросой оттадаш кхоллярах, ремонтни материалий доагор - машинадаьттана кхоларах, техникаш эффективно пайда эцарах морально материальни поощрени ергIола гIулакхаш кийчдаь хила деза. Тракторашт тIа, комбайнашт тIа, доргIан хьисапе хий деттача а къйча а машенаш тIа оцсарегIа болх бечa механизаторий опыт шерра юкъеккхаьа еза.

НАДТЕРЕЧНИ РАЙОНА СОВХОЗИЙН АГРОПРОМЫШЛЕННИ ОБЪЕДИНЕНЕ ПРЕДПРИЯТЕИН МЕХАНИЗАТОРАША, ИНЖЕНЕРНО-ТЕХНИЧЕСКИ БОЛХЛОША 1986 ШЕРА КХАШКАРЧА БАЛХАШТА ТЕХНИКА ШИЙ ХАННАХЬА КИЙЧЪЯРА, ЦУНАХ ЭФФЕКТИВНО ПАЙДА ЭЦАРА ТIАЙЙЦА

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ДЕКХАРАШ

КПСС XXVII съезда баха ма боагтIера накъабахар дукъа шерра социалистически яхь а йоаржаь, тха районна къахьегамхоша дIахо толамаш даьхад юртбоахама производство дегIайоалаеш. Совхозашка юртбоахама техникана цхьатарра ремонт еяга, Iацна латтаргIолаш из дIаоттаелга дика вIашIехьдаьккхад.

Района механизатораша хIанз шоай вгара хьалхарча аргIанара декхар лоархI бIаьстена техника тешаме кийчъелга. ХIара трактор, хIара комбайн, хIара юртбоахама машин технически дакача хьал тIа хила, хадданза, вгара оцсарегIа болх бе хила еза.

ШийттлагIча пятилетка хьалхарча шера дас сайна хьувкъама йоакхо а еш, шоай таронний лоархIам а бахь совхозийн района агропромышленни объединене кхычча предприятейн механизатораша, инженерно - технически болхлоша укх тайпара социалистически декхараш тIаийцад:

1986 шера кхашка дергдолча балхашта машинно-тракторни пара шие ханнахьи тIехдикеи кийчъе. Техникана лаьрхIа деш долча технически гIулакхаш тоаде. Юртбоахама машинаша болх беш йоаккха ха яIахье, царна ханал дахха сиксаш ца яйта:

техникаш ремонт ечеш 1986 шера кхашка дергдолча балхашта из кийчъечеш къахьегам вIашIехьбаккхарен цунах мах телареи подрядни форма юкъеккхаьа. Техника кийчъяра хIара декхара, бет-бетта, квартала заданеш хIара подразделенега дIакхачийта;

ремонт еш йолча бригадайи звеньяйи коллективашца боахамий администраце договорай де, договорий декхараш шоай ханнахьа кхочашдергдолаш Iалашде;

тракторашта ремонт яра 1985 шера йиьлагIча квартала план 20 декабре, хIаьта гуйран - Iан заьнагахьа ремонт яра план — КПСС XXVII съезд хьаелла де хьатIаотташ кхочашъе;

1985 шера 27 декабрь хьатIаотташ леьтта кийчдешш ялаташ дIадувши йола ерригa машинаш, доргIан хьисапе хий детта установкаш насосни станцеш, доакъар кийчдечен ялаташ чуэцачеи комбайнех 65 процент тоаьлн кийчъяьй яха;

1986 шера 1 апрель хьатIаотташ ялаташ хьокха комбайнаш, кхыйола ялаташ чуэцен ялаташ цIенуж машинаш, доакъар Iалашдеча техника комплекс тоаьлн кийчъяьй яьяра, ГIаддайчен а 93 процентага кхаччалца йола тракторашт, 94 процентага кхаччалца йола грузовой автомобильни парк, транспортни средствашт кийча хилийта;

машинаша ремонте латташ кхашкарча балхашна техника сеца латташ йола ханаш доацьяр дукъа «Сельхозтехника» Надтеречни объединене эшшача боараме Iалашъяь узлашп агрегатеш хилийта. Тракторашта, автомобилашта, ялаташ чуэцача комбайнашта, кхыча машинашта тIехдика ремонт еяга Iалашде;

мастерех - вала д ч и к е д лаьрххIа вIашагIъехкача звеньяшка машинашта механизмашта технически гIулакх дара система ергаьйна тоае, 85 процентал кIезигагIа йоаца машинно-тракторни пара гIулакхаш дара цу метода тIа яхха;

ремонташта лаьрххIа вIашагIъехкача «Сельхозтехника» предприятеех, Iндивидуальни техникана карагIдаьнарех пайда а эцаш, ремонташ ю прогрессивни поточно-узловой агрегатни методаш шерра юкъеккхахьа;

вIашъайлеча способагIа тракторашта, комбайнашта, автомобилашта доагор - машинадаьтташ чудуттилга диэза Iалашде. Машинаши механизмаши дIаоттадь лоаттаяра дIахо а машинни кованаши майдашп хьалъелгеи кийчъелгеи вIашIехьдаккха. Ерригa техника ГОСТ-о дIадехарашка хьежна дIаоттадь лоаттаелга Iалашде;

кхашкара балхаш аргтара чIоагIагIа сихденачa хана даьтта оалача агрегаташа шин сменагIа болх беяга Iалашьдар дукъа боахамашкарча курсашка, лаьрхIа йолча училищашка, «Сельхозтехника» дахара - курсой комбинате 150 механизатор кийчъе;

1986 шера 1—2 классa трактористаш - машинисташи шоферашп 60 процентал кIезигагIа боацаш хилийтар дукъа механизаторий квалификаци лакхъе;

массе метте хьехамчала болам боаржабе, мастерий опыт кьоначе механизаторашка дIакхачийтар дукъа цунна вах дукхагIа юкъеоза, лерттIа болх баран салаIарех хилаиза даргдоаца хьалаш царна вIашIехьдаяха;

кхашкара балхаш деча хана бригадни подряда системех шерра пайда эца;

машинно - тракторни парнах, оборудованех, транспортни средствех пайда дикагIа эца, машиний балха овсаре 8—10 процент лакхъе, царна ремонт ярген технически гIулакхаш харген дIадодар 3 процент лохде;

хIамаш ца йойтар дукъа майрра къовсам лоаттабе, доагорах - машинадаьттех и кхыча энергетически ресурсех эффективнегIа пайда эца а оттаьча нормашна кийсийча 3 процентал кIезигагIа йоадаш уж кхоелга вIашIехьдаккха а;

механизаторашта, юрта боахама болхлоштен специалисташтен юкъе рационализаци изобретательства лаьца беш бола болх дикка тоабе.

Тхо, Надтеречни района совхозий, «Сельхозтехникан» «Сельхозхимен» предприятей механизатораш, инженерно - технически болхлой республикерa совхозийн «Сельхозтехника» районни объединенеи совхозийн берригача механизаторашка, ремонтни болхлошка кхайкх шийттлагIча пятилетка хьалхарча шера юртбоахама продукци кийкхарен паччахьалкхенга йохкарен планаш а декхараш а толаме кхочашдар дукъа кхашка дергдолча балхашта техника дика кийчъяра, механизаторски кадраш Iомаярен кийчъярен лелаеча социалистически яхье хьинаре дакъа лацара уж тIаьхьехаш. Из хургда Кхачан программа кхоачашъеча юкъе оаха лоаца дакъа. Даха ма доагIара накъагIоргда тхо КПСС XXVII съезда.

Социалистически декхараш дийца а дийца, тIаийцад Надтеречни района совхозий механизаторий, «Сельхозтехникан» «Сельхозхимен» объединенеи балхлой собранено.

ДЕЛЕГАЦЕ ХА ЯЬККХАР

14 ноябре дена Нохч-ГIалгIайчене хилар ПАСВ ЦК член, Латакия яхача губернаторства ПАСВ обкома секретара заместитель исмьост Валид Осман корте йола арабски социалистически возрождене Парте болхлой делегаци.

Сирера баьхка хьыший республике болча хана лаьрххIа хьежар Нохч-ГIалгIайче социально-экономически дегIаахарга, КПСС XXVII съезда еш йола кийчо машта лел, боахами культуреи дегIаккхудара партийни кулгалдара опытага, идеологически балха практикага.

Делегаци хиннай «Оргтехника» яхача Грозненски производственни объединене, ГI. Ахриева цIерагIча «Электроинструмент» яхача Назрановски заводе, «Назрановский» совхозе, хIаьта шитта Ножай-Юртовски районерча А. Шерипова цIерагIча колхозеи дIа-хьа лелача механизированни колонне.

Хьыший беседаш хиннай Старопромысловски, Назрановски, Ножай-Юртовски районий партийни советски болхлошца, боахама кулгалхошца.

Сирера баьхкача партийни болхлой делегаци тIаийцар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретаре В. К. Фотеева.

17 ноябре Грознера дIаяхар ПАСВ болхлой делегаци.

М. С. ГОРБАЧЕВ ЖЕНЕВЕ ВАХАР

КПСС ЦК Генеральни секретарь М. С. Горбачев 18 ноябре Москвера дIаваьхар Женеве США Президента Р. Рейганаца вIашагIкхета.

Лакхерча боарамера советско - американски вIашагIкхетаре дакъа лацара М. С. Горбачевца бахача официальни нахa юкъе ба КПСС ЦК Политбюро член, СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министр Э. А. Шеварднадзе, СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра хьалхара заместитель Г. М. Корниенко, США-ра СССР посол А. Ф. Добрынин, КПСС ЦК пропаганда Отдела заведующи А. Н. Яковлев, КПСС ЦК дунен халкъашта юкъерча информаце Отдела заведующи Л. М. Замятин, КПСС ЦК Генеральни секретара помощник А. М. Александров.

Аэропорта М. С. Горбачев накъавоаккхаш бар КПСС ЦК Политбюро членаш Г. А. Алиев, В. И. Воротников, В. В. Гришин, А. А. Громыко, Е. К. Лигачев, Н. И. Рыжков, М. С. Соломенцев, В. М. Чебриков, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидаташ П. Н. Демичев, В. И. Долгих, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, С. Л. Соколов, Н. В. Талызин, КПСС ЦК секретараш Б. Н. Ельцин, Л. Н. Зайков, М. В. Зимянин, И. В. Капитонов, В. П. Никонов, К. В. Русаков, кхыбола новкъостий.

Накъавоаккхаш хиннарашта юкъе бар СССР-е хаьна доверенна бола США гIулакхашта — Р. Ннос, СССР-е Швейцаре гIулакхашта — М. Фон Грюниген.

(ТАСС).

М. С. ГОРБАЧЕВ ЖЕНЕВЕ КХАЧАР

18 ноябре Женеве кхаьчар М. С. Горбачев.

Куэнтрен яха аэропорт. Укхаза воаша советски хьаша хьалхачара сийца хьалъергIай СССР-ен Швейцарен байракхаш.

11 сахьата 45 минутг яьлча Iохе советски авиалайнер. Самолета трапа юхе М. С. Горбачевна накъавенна вар Швейцарен конфедераце президент К. Фурглер. ВIашагIкхетаре дакъа лаьцар Швейцаре кхыча мехкашцарча гIулакхий департамента начальника П. Обере.

Накъабаьхкараштa юкъе вар Швейцарера СССР посол И. И. Ипполитов, ООН-а'отделенерчен Женеверча дунен халкъашта юкъерча кхыча организацешкарчен СССР массалара векал М. Д. Сытенко.

Везача советски хьамага моаршал доаттеш, К. Фурглера аьлар:

Марша воагIалва! Халкъашта юкъерча чIоагIача машарен вIаши дIа-хьа дувцар динегIа кхетадарен дукъа шун аьттув балар лоа тхона.

Хьай президента Рейганен вIашагIкхетар тха мехка хулаш хилар тхона чIоагIа сий долаш Швейцаре традиционни нейтралитетах тешаш хилари да. Европа дега юкъе уллаш бола мохк тха бер хилларах тарра оаха кхоачашъю юкъарчала функци. Укх тIехьарча 700 шера паргIатача, нийслон машара мутIаьа болча наьха союз йолаш хьайоагIа Швейцарски конфедераци. Тхона дег тIара лоар, халкъаштеи мехкаштеи юкъерча бийзача машара гIулакха юкъе тхоашкахьара дакъа лоацилга.

Женева, машара город, цкъа санна дукхаза а хиннай дунен халкъашта юкъерча лоархIамеча событей теш. ВIашв дагардар харца йола, «Женевски переговорий дукъ» аьнна цIи хиларца боазаш йола из уйла белгалъяьккхай 1955 шера июле йоккхийча йиъ держава Конференце. Оаха доагдоах, президентаца Рейганца хургйолча переговорашка цу динача традице хьона а гIо дарга.

ХIаьта хIана, дунен шолагIа тIом чакхбаьнна шоазтъа шу дизача хана, тхона дика дагадоагIа, советски халкъацара боабаьнах 20 миллионаца лоархIаш хилар. Цудухьа цу баьхаршие хьахьонс кIерамзлен дешашка къаьстта фе хила везилга. Цу тайпара зуламаш кхы нийсдалийта мегаргдац. Ше дунен тIа мел яьккха ха тIеман машарен уйла еш яьккхача сийлахь - воккхача эрсий писатела Лев Николаевич Толстой аьхад, цIерагIа цIя а вонагa во а эпадулургдац, во эпадулургдац дикага мара.

Деррига адамагIа бешар, паргIато, юкъарамале. Оаха доггIа, оаш хьажа хьейтача къах хиларaца ерригача адамий кхела дика аллаи ергхилара а массане а юкъарча машарга бодача наькъа тIара белгалонаш царех хургхиларга а.

Хьамсара Генеральни секретарь, мукъаба сова цIаха а швейцарски латтел тIа Хьога моаршал хатта. Дагадохийта лурам да сона, 1914 — 1917 шш. Владимир-Ильич Ленин Швейцаре ваьхалга, шун сийлахь-боккхий писатараш, поэташ, композитораш тхаццига хьовсарагIа кхалгIи шоай произведенешца тхона дагабийхилгея. Дукхача швейцарцаша а шитта шоай лар йитай шун мехка культурен Iилмаа тайп-тайпарча доакъошка, хIаьта цхьайола цIи хеза архитектурни произведенеш хьалйи швейцарски зодчей проектагIа. Дика хет сона, Женеве оаш хьа йоаккхача юкъагIа вай мехкий хьаштаица дувзаденна дола дешаш дувца вай таро хургхилар.

Тха ерригa уйлаш оаш шоай лоархIаме мисси кхачашъеча хана Хьоцен президентаца Рейганцеи хургья. Господин Генеральни секретарь, цу гIулакха Хьа чIоагIа толам балар лоа тхона.

Цул тIехьагIа къамаьл дир М. С. Горбачева. Цо аьлар:

Хьамсара господин президент!

Хьамсара дамаши господаш!

Баркал хьона, гIа президент, тхога хоза къамаьл дарагIа. Цо, аз кхетадечоа, хьагойт вай мехкаштеи халкъаштеи юкъе этта гIулакхаш дика хилар.

Тхо раьза волаш довл Женева даьтта. Шун Iалаьмате хоза города бIаьшеренаш чулоацача ханашка, дукхаза хьашний баь тIаьйбаь просвещени, прогресс, машар, паргIато бахьан къовсам лоаттабаьраш.

Дунен халкъашта юкъе цхьаьна деладеча гIулакхий дукхха форумаш хулаш йола моттиг хиннай вай хана Женевах.

Дунен халкъашта юкъера гIулакхаш дегIаккхувлача Швейцаре доаца дакъа дийца дикха хилийтара, шоно ю, новкъостал ду по лаьцачо массазарча нейтралитета статусо. Советски Союзо массаза а сий даьд, дерт а да цу статуса.

Укх маьхкагIа швейцарски правительство безаме раьза а хинна хербай Женеве Советски Союзен Америка ВIашагIкхийттеча Штатийн кулгалхой вIашагIкхета моттиг ера. Цу вIашагIкхетаре дуаца декъал де дунен халкъашта юкъерча деррагача гIулакхий дIахора лоам дукхаттIца даьгъа уж къоастадарех тийша хургбола эттара лоархIамегIа дола дешаш. Эттара хьалха хургар да фу да йиш я цIахила ца даьржача тайнара дунен тIа даьржа сахдаь гера хьаелга соцадара, из деррига сферашка дIа ца даржийтара, адерин тIама кхерам адамлена тIера дIабаккхара, машари дIахо йодича хана хIалкъашп бернате цхьане гIулакхаш леладелга Iалашдара.

Советски Союзен Америка ВIашагIкхийттача Штатийн халкъаш, дунен дукхача мехкий халкъаш дегдоахаш да женевски вIашагIкхетарах хьахулеш царах дика хиларга.

Аз тешам лу шоана тхоай оагIорахьара ер лоархIаме вIашагIкхетар шитта чакхдаккха тхо гIертаргхиларах.

ЦIаькха а баркал оал аз хьона, гIа президент, укх безаме вIашагIкхетарах.

Аэродромера мотоциклистий эскорто накъа а воаккхаш резиденцетахье вахар М. С. Горбачев. Укхаза КПСС ЦК Генеральни секретарага М. С. Горбачевга дег тIара моаршал хайтт Швейцарерча советски учрежденей балхахоша. Берашa зизаш лу М. С. Горбачева хоза баркал аьлар гIулакхбеннарашта шийца накъалбаьнарагIа.

• • •

Швейцарски протоколо хьежна делкъел тIехьагIа хилар КПСС ЦК Генеральни секретараца М. С. Горбачевца вIашагIкхетара официальни торжественни церемони.

Швейцарски правительства резиденце здание юхе хьалъегIа яр Советски Союзеи Швейцарски конфедерацеи байракхаш. Нийсъда дIаоттаь яр воински подразделени, хIаьта цун командира М. С. Горбачевга рапорт делар. Военни оркестро дахьккхар шин а мехка паччахьалкхен гимнаш. М. С. Горбачевни, К. Фурглери швейцарски эскара бIухой стройна хьалхашка гIолла чакхбаьлар. Советски кулгалхочо кулг яздир сийлахьча хьаший Книжка тIа.

ВIашагIкхетара церемоне бар Э. А. Шеварднадзе, П. Обер, кхыбола советски швейцарски официальни нах.

(ТАСС).

Уж ба эггара хьалхара бараш

20 ноябре кхочуш хуьлу шу дуз «Грознефта» болхлошна Къахьегама Цӏеча Байракхан орденаш елча дениз.

1925 шера Грозненски мехкдаьтта промышленносто двадцу национализаци яь пхи шу дизара цӏей. Из ди тӏаьхьахочаш «Грознефть» тресто кхочашъьяьр парте задани, доккхий толамаш даьхадар. Дерригa а 1855 дийнахьа Грознера болхлой класс дерригa юхаметтаоттадьа-ца Ӏеш, кхьметтал мехкдаьтта дакхара 13 процент тӏехьаьлар тӏом хьалехьарча капиталистически нормаел. Цу юкъа 453 миллион пунт мехкдаьтта даькхар «Грознефто».

Даьхена хьалхаӏие грозненски мехкдаьттахошта нарагӀдайина доккхий гӀуллакхаш терхал а даь, партен Советски правительствен лакха мах бир цар къахьегама толамий. 1926 шера 26 ноябре «бохабаь хиина грозненски мехкдаьтта боахам юхаметтаоттабеча а из гӀуллакх вӀаштӀехьадоаккхача а белгалбовлaрагӀа» СССР ЦИК Президиумо Къахьегама Цӏеча Байракха орденаш елар 13 сага. Царна юкъе вар гӀорбаьнпача специалистех цаӀ вола «Грознефта» начальника заместитель Н. И. Родненский а.

Из вар мехкдаьтта доаккхача промышленноста реконструкци яра инициаторех цаӀ. ХӀара деннара балхаш шийна мелла дукха дале а, Николай Ивановича дидла корайоагӀар творчески балха эша ха. 1925 шу доладуш цо хьабир аӀоарга нассаш гӀуж чуухаш бӀех ца яйтара бола цхарал. Конструкци чоалхане ца хиларга диллача Америке деш хиначи цхьаралел динатӀьяр цун изобретени.

Родненскея кхьбарашем чӀоагӀа низаш тӀаахийтар бахьан долаш 1929 шера керттерча даькъе чакхьаьлар Грозненски мехкдаьтта промышленноста еш хинна реконструкци. Кхестара метод цӀенъаь дӀаьяьккхар нанатни бурене. Керда материально-технически база шолгӀаре а луваш, шин шерен ах шерен кхочашйир «Грознефть» объединене хьалхара пятилетка. Из керда чӀоагӀа лоархӀаме къахьегама гӀуллакх нарагӀдаларах Ленина орден елар Н. И. Родненскена.

Г. ЕРЕЩЕНКО,
исторически Ӏилмий кандидат, ЧИИНСФ воагӀа вола Ӏилман болхло.

Ширдаьнкача гӀуллакхаца—керда къовсам

Вахарца товш доацар

«...Дин харц уйлаш дӀаяхаре нийсе йиш — шийна къахьегамех общественни хьинар айдар, царна кресопдени элар, керда советски обрядаш хьакхоллдара шерре дӀайоаржаяра».

(Советски Союза Коммунистически парте Программа кердача редакце проекта тӀара).

Ширача замех юхедисача вочча хӀамашца къовсам ца лоаттабеча, советски вахара хьесапа йоагӀаш йола пропаганда ца еш вай дисача моттиге, оасар ца деш йисача беша тӀайола йоархӀаш саьна, гучадувла долалу хала къана ве деш дола гӀуллакхаш. Из дерригa гучадоаккх Назрановски района юрташка хулача сходаша. ЧӀоагӀа хала хеташ къахьегамхоша дувц вахара юкъера уж дегаш хӀамаш дӀадаха дезилга.

Дин авторитеташ да тхо лаача наха дукха еуламаш, харц хӀамаш леладу, йоах къахьегамхоша. Иштта, соахка советский общественни организацеш лухьала йоллаше а къайлагӀа гула а луш намазаш деш хьийзаб уж город Назране хиннача дӀакъайлача молитвенни цӀагӀа. Хьалхад а баьнна ца гӀулакх леладеш хиинараш малашб? Уж ба город Назране бахаш бола В. Х. Евлоев, В. Г. Оздоев, М. А. Мержоев. Ца хоаш хиинаб уж шоаш законаш телхаделга? Хиинабац. Цудухьа законо ма яххаре, райисполкомерча административни комиссе цу наха гӀод техад, хӀаьта из цӀи района коммунальни боахама управлененa дӀачудоннад. Уж тайпа, законаца товш доаца гӀуллакхаш леладаь Долакха-Юрта бахача И. Д. Даурбекова, Ш. Т. Шекриева, У. Гардиева, кхьгар.

Ӏелаьмате вэа долаш хӀема да ТӀой-Юрта вахача коммуниста А. Х. Хучиева леладаьр. Партийни билет кисака келла, жайнаш доахаш лийттав из. ХӀана из партера а дӀаваьккхав. уж кидовзалаш лелае йиш йоацаш а [illegible].

Цхьаболча наха леладеш кхы а зуламе гӀуллакхаш нийсагга даьц вай вахаре. Цуморче тӀехьадисача гӀулакхех да меххарий удабелга. Вай хала товш а мегаргдоацаш а долв уж гӀуланкхаш леладеш дукха кагий нах ба Назранов районе. Цукорча нийрча гӀуллакхех дукха хуламаш доал. Из бахьан долаш массагӀа таьзет эттад Назрановски районе бахача наьха ноаша. Масала, массехк шу хьалха Пхьилекъонгий-Юрта ца йоагӀаш йоӀ йодаьрах, шин ноа таьзет эттар. Царех цаӀ вӀалла бехк боацаш вола саг а ваьна. Меххарий упабар бахьан долаш набахта чубехнар Аушев Къурейша Руслан, Измайлов Солтамурада Мувса, Озиев Юсепа Мухьмад, Гайтукиев Аслана Руслан.

Уж тайпа тӀехьадиса гӀуллакхаш леладарах чубехна кхы а дукха кагий нах ба районе.

Тазане ца йоваш, кхоанем уйла йоепаш да цхьаболча бахьша, новкоша шоай кхийна балаиза бола кӀаьнкаш, шко[illegible] а боахаш, шабашне ухийташ хилар. ХӀана ю вар шоай берий кхелаш кӀалак? Дез доацаш, тӀадувха доацаш леладу вэ? Леладац, дӀаьха сом хоазахеташ, цунна тӀакхуваш леладу.

ТӀехьадисача дегаза гӀуллакхех да. бокъо йоацаш гера леладеш хилар а. Цу хӀамбех халкъа доккха зе доах.

Районе массавена дина дагадоагӀа дукха ха йоаццаш Сурхотӏа бахача Дана-наькъан юкъе хилка дов. Цига цаӀ воъар, массехк сага чов йир. Из бахьан долаш цхьабараш чубехнар. Иштта, ца хоаш дола гераз Ӏаьдалга дӀа ца луш леладар бахьан долаш, суд яь чувоал юртсовета депутат хиина Аушев Мухьмад. МассагӀа да уж, вай вахарца товш доаца хӀамаш.

Цу дерригие хьакьоих идейно-политически, атеистически кхетам луш къахьегамхой, къаьстта кагархой кхебара проблема районе хӀанз а кра латташ хилар. ТӀехьа ца тетташ из болх района идеологически активо, беррнгача къахьегамхоша бе безаш хилар.

В. АВАДИЕВ.

КПСС XXVII съезда накъадолхаш

Ювцаш я КПСС Программа кердача редакце, КПСС Устава де могадеча хувцамий, Керттерча лостамий проекташ

ТАРОНАШ ЙОЛАШ Я

Доккха социальни маӀан дола гӀулакх лерхӀ парте жилищни проблемах. 2000 шерага кхоачаш хӀара советски дезал практически фусамашца Ӏалашбергба, аьнна белгалдаьккхад съезда хьалхарча документий проекташка. Цунца айхха дувзаденна хургба пачхьалкхен чоагӀа цхха чубаха цӀеноц дукхха дукхагӀа хьалдезга, цӀенош дӀа-даь денъара лоаттабу тӀаьхьожам чӀоагӀбелга. Къаьстта дукхагӀа терко ертья хьалдеш дола цӀеноц, наха паргӀато а хургйолаш, дикагӀа хьалдайтара, комфортность лакхагӀа, планировка дикагӀа йолаш уж хилийтара, квартираш цӀеноши технически дикагӀа Ӏалашдаь хулга эргадаьккха тоадайтара.

Уж доккхийя бехктокхамаш дола гӀишлоихой декхараш хьалда белгалдаьхад КПСС кердача Программа, Устава, Керттерча лостамий проектий чулоацам дикагӀа бовзийтара, цу хьакъехьа шийна хетар, тӀатоха ловр гучахьа хьаалийтара, де могадеш доаза хувцамаш [illegible] боккха эшета ма бола дӀабоабаьа цхха тхоай коллективерча гӀишлонхошта декъа. Оаха дина кхетаду мугӀаречa боллоша еш йола предложенеш КПСС аргӀанарча XXVII съезде уж проекташ юкъала хана мел лоархӀамe хургья, хӀана аьлча из наха, халкъа ловр доландаь.

11-ча ноябре тха коллективе хилар марксизма-ленинизма Ӏеръдий школерa аргӀанара заняти. Пропагандист Ан[illegible] [illegible] Степановича, [illegible], из. Кхоарга чулоацам болча хьалдаи къамаьл хилар цига, ладугӀараша, мугӀаречa боллоша дег тӀера къоабалдир парте документаш, хӀаране, шийна хетачох дувцаш шоай ла датабаьлар, проанта багаахьа хета предложенеш елар.

КПСС Программа шоллагӀа дакъа тӀа: «КПСС-о хьахаре гӀо дергда халкъа тӀахьожама низ айбара. Халкъа тӀаьхьожама организашка къахьегамхоша беш бола болх цар политически кхетам лакхбара, халкъа хьашташ лорадара, гӀулакх пачхьалкхен наькъаца леладе Ӏамара, халкъа пуйга даь санна цхьалара лоархӀаме форма санна лоархӀ цох яхача пункта тӀехоха деза аьнна ладувгӀарашa ер дешаш: «Из кхоачашдаре, халкъа тӀаьхьожама беха ма хетта дукхагӀа [illegible] парти къахьегамех, [illegible]».

Керда общество хьалъеча советски халкъа нарагӀдувла исторически хӀамаш. Сийлахь-боккхача Даймехка тӀема тӀа лаьнна котадо, моххсоциально-экономически даькъе тӀехь-тӀехьа чӀоагӀагӀа дегӀаахар дунен халкъашта [illegible] Советски Союз еш йола влиянени, лакхалар Коммунистически парте гӀулакхашца айхха дувзаденна дола дика кхетаду тха коммунисташа, болхлоша. Цунца цхьана царна бакъахьа хет пачхьалкхени къахьегамен дисциплина чӀоагӀъеча бакъа тӀа хӀаране бехктокхам айбича, хӀана аьлча, парте мугӀарашка хӀанз а нийслу цхьаккха инициатива йоаца, шийна боагӀа мухь дӀатӀаэца ца лоеш бола нах. Цудухьа тха коммунисташа лаьрхӀа «Цхьанне партийни организаци, цхьанна болхло вича йиш яц тӀаьхьожама кӀал воацаш», яхача пункта. «ХӀаьта моттга КПСС Уставе СССР Союза законашех даар телхадергдолча чӀоагӀа бехк ба бей» яха дешаш тӀатоха деза, аьнна.

Нах ба еррига социально-экономически прогресс дегӀайоалаераш, цудухьа лакха хила беза хӀаране бехктокхам, хӀаране дог лаьа дезашийна тӀадилла гӀулакх дизан ликем кхоачашдарах, цох хьакур дукхагӀа, дӀададар кӀезигагӀа хулгах.

КПСС XXVII съезда сийлецца накъаьхара тӀайтца доккхий социалистически декхараш диза кхоачашдара бӀубенна къахьегаш я тха коллектив. Итт бетта план массехк «ди хьалха кхоачашъяй оаха. Из толам боаккхача къаьстта белгалъяьнай Р. Давлетуханов, П. Черепнин, Н. Евлоев, кхьбараш верте латта бригадаш.

Б. ТОЛДИЕВ,
ПМК-105 профкома председатель.

МИШТА КХЕТАДЕ ДЕЗА?

Н. Анисимова цӀерагӀча Новогрозненска мехкдаьтта чакхдоахача заводе на-тализаторни установкашта ма эшша цеолит хилийтара лаьрхӀа я хӀанз хьалъеш латта установка.

Укх шера 9 бетта 450 эзар сома маьха балхаш де дезача генподрядчика «Грознефтехимремстрой» тресто 178 эзар сома маьха мара болх баьбец цига. Дукха хӀана даьзар октябрь бетта а. ХӀанад из миштa? Проектни-сметни документаце тӀа реконструкция елгах дувце а практически керда гӀишло я хьалъеш яр. Кристаллизаторни отделени оал цу объектах.

ХӀанзалца субподрядчикех цхьаьне, «Кавэлектромонтаж» треста чуйоегӀача монтажни управлене бытовой корпуса электромонтажни балхаш йистедаьха хила деза дукха ха я. Цун бехкагӀа шн бутт тӀецьалли нан из корпус эксплуатаце дӀа ца луш. «Монтажтермоизоляция» яхача Грозненски специализированни управлене изоляционни балхаш дара гӀулакх а кхьагӀа [illegible].

Кхыча организацей бехкагӀа дир сен дувцаргда духьал объединене служебаш шоаш а цу гӀулакхах дукха дот лазаш ца хилча. Масала, комплектаце отдела хьаннимаш «бицбеннаб» укхаза чӀоагӀа эшаш йола шиъ ьран хьалйта. Цудухьа фильтрашта монтаж яра балхаш юкъагӀдаьннад. Шоай декхараш «дицденнад» «Грознефтеоргсинтез» объединенерча капитально гӀишлош хьалъяра отдела хулгалхошт а. Из миштa деце мишта кхетаде доагӀа гӀишло хьалъеча хьовмде деза ахча бӀарчча шера цо тӀехьадаьккха хилар? Проектно-сметни документаци во отдаларах дукха технически дешаш нъестаде вӀаштӀехь доацаш дус.

1986 — 1990 шерашка а 2000 шерага кхачалца йолча юкъа а СССР экономически социальни дегӀайоалаяра Керттерча лостамех йолча проекта IX разделе аьннад: «ГӀишлонмонтажни организацеш йоккхагӀа яра, сов йола управлене звеньяш дӀаяхара тӀабераабаь иикъ дӀахобаьха, гӀишлон-монтажни тресташ дукхагӀа шоай мукъагӀа йита а мошностацан объекташ шоай хамаха болх бе йолаяийтара, боахаме гӀулакхех хьахулараш тоадара хьалхара цар бехктокхам айбе а. Цукка тӀатехача бакъахьа хетар сона ер дешаш: «ХӀара къахьегама коллективана пачхьалкхен план кхоачашъяра дола законе санна хилабе дергдеца хӀана а хиина дӀаеттадела законо[illegible], гӀишлонхоаьта, снабжениента юкъе айхха бувзаьмах хулга, царех хӀаране шийн декхараш йиллача хаьом дизаа кхочушдердала гӀулакх деза».

Лакхе дийца уж дерригa кхоачамбоацараш хиларах тахан гуш да 1985 шера йолча планови заданех трест лоархӀаергйоацилга.

ХӀанз вай ювца объект хьалъеча дукха нахи техника я декъа лоацаш. Бакъда, нъахьетам лерттӀа вӀаштӀехьа ца бакхарах биза пайда эщц цу мел доатох.

Цу дерригех лерттӀа уйла йича цхьан хӀамах цецвоал: цеолит ца хиларах дагара Ӏоведаш я завод, бакъда, из архецаргйола объект хьалъяь ийкара дукха сагота бац цул а объединене а кулгалхой. Мишта кхетаде деза из?

З. АЮБОВ.

ВАЙНА МАШАР ЭШ

Боккха терахь тӀабахийта йийшар совхоза болхлоша Советски Союза Коммунистически парте Программа кердача редакце проект.

Из проект [illegible] халкъага юкцийтар дукха лепатеха араяннхар советски демократи кхы тӀа а дегӀаяра тешал деш да.

Гераш дӀадахаре, ядерни тӀема кхерам тӀеребаккхара тӀехьа я КПСС. Тоца таро бокабергбоаца машар эш адамашта. Цӏанкха дийлац сона тӀом болча хана Ленинградерча цхьа аӀамитача йиӀиго шийн язмага даь декар.

— Нана, — аьлар цо. — ВӀалла сигале йоацача дахи дӀагӀо вай. Цига бомбаш а снарядаш а хургьац вайна.

Ткъо миллион советски [illegible] дӀаьнхьав тӀемо. ХӀаьта тӀема кхерам вайгахьара боагӀа яхаш империалисташа дувцачох мала тешарга.

ТӀема кхерам США хьалхъал йоацача политикагх хьабоагӀа. Вай дац Европе ракеташ оттае дӀадоладаьраш, гераз космосе хьалдахьа тӀертараш.

Программа тӀа да укх тайпара дешаш «ТӀом ца хьайта, адамие катастрофа це хулийташ лорее йиш я. Цох латт социализма, вай планета дерригача прогрессивни машара тӀехьа латтача низай исторически декхар». «Низий» яхача деша тӀехьа «хӀара общественни групп, хӀара саго» яха дешаш тӀатехача бакъахьа [illegible].

[illegible] программа кхоачашъеча доккхагӀа дакъа юкъедахьа вӀаштӀехьдаргда Ӏилма-технически прогрессо дӀа ма деххара юртбоахам индустриальни ларда тӀа баккдаро, кагий нахи механизаци юртарча балхашта дукхагӀа юкъеозаро, «Парте социальни политика» яхача Программа кхоалагӀча раздела юкъейиххьача бакъахьа хетар сона церда пункт: «Парте боккха терхам тӀабаккхийтаргба юртбоахаме къона кадраш дӀачӀоагӀьяра, цар хьал-торо тоадара, царга творчески къахьега йиш хилийтара».

С. МУРГУСТОВ,
«Малгобекский» яхача комсомол лелаеча совхоза болхло, Парте а, къахьегама а, тӀема а ветеран.

М. И. КАЛИНИН

(Вачча дийнахьа денз 110 шу дузат)

Михаил Иванович Калинин (1875 — 1946), партен пачхьалкхени гӀоребьнача деятеля, В. И. Ленина ученикаи соратникаи цӀи деми латтаргболаш вай мехка исторена юкъейиххьай. Тверской губарто, питерски болшо хинна М. И. Калинин В. И. Ленина залкъе турпалаш ба аьнначе революционерий сийлахьча плеядах ва.

М. И. Калинина кулгалдьа эггара хьалха дӀайоланначa подпольни марксистски кружокашта, стачкаш вӀашагӀийкхкай, В. И. Ленинца цхьана цо къовсам лоаттабаь, большевистски парти хьаяр дукъе хьинаре даькъа лаьцад 1905 — 1907 шерашкарча революцена юкъе, Сийлахь-боккха Октябрь кийчбеча. Пачхьа правительства цхьа сапне дукхаза а репрессеш лелаьай цунна. Миччахьа ше вале а — Петербурге, Тифлисе, Ревеле, Москве — массе метте революционни къовсама кийчъяй цо пролетариат.

М. И. Калинина 27 шера хаддаза кулгалдьа балхой-ахархой пачхьалкхен эггара лакхерча органа, шийн гӀуллакхоша хьаьхнхад цо социализме доал дер — на, эггара хьалха, нахе кхетам балери уж вӀаштӀехьабалари дола.

В. И. Ленинца цхьайа ССР Союзе лерд йоллаш хиннев М. И. Калинин. Доккха дакъа лаьцад цо 1924-чаи, 1936-чаи шерий Конституцеш кийчдеча, [illegible] хӀама даьда залкъий доттагӀал чӀоагӀдара.

Ӏелаьмате дукха бола баьб М. И. Калинина граждански Сийлахь-боккхача Даймехкен тӀемий шерашка мостагӀа вохавелга вӀаштӀехьдаккхара.

Наггахьа мара ца зуламе тайпара хьалъъал долаш, йоккха эрудици, энциклопедически знанаш йолаш, хӀамах цхьа шийн тайпара классови сенсуаш хиннев М. И. Калинин. Ленински хьесапе дог цхьалхен принципиальни хиннев. Цунца къамаьл мел хиннараш цецбаьхаб ца себар, цӀена дог-уйла долаш хиларца.

Партийни кагара, коммунистически кхетамa массе тайпарча дешаш йола М. И. Калинина произведенеш — тахан а тӀехьа вай кадраш баахе-дика пособи а практически балха тӀа хьалам а.

Малхбоалех-Казахстански область. Алтай кхерий лоамашта юххе Ульбаи Иртыш яха лоамаи хиш вӀашагӀкхетача улл области центр Усть-Каменогорск. Гаьнарча моттиге улла йоккха йоаца уездни городок хиннача Усть-Каменогорсках йоккха индустриальни Ӏилмий, культурни центр хиннай Советски Ӏаьдал латтача шерашка.

ХӀанз цу города керттера хӀама да бос бола металлурги. Укхаза болх беш я свинцово-цинкови, титаново-магниеви комбинаташ, машинашка предприятеш, бос болча металлургена эша оборудовани еш йола заводаш.

СУРТА ТӀА: Усть-Каменогорскера Иртыша Набережни.

А. КУЗЛЯРИНСКЕИ В. МЕДВЕДЕВЕИ сурт. ТАСС фотохроника.

ТӀЕМАХОЙ ГОВЗАЛ ЛАКХЪЕШ БА

ТӀемен политически кийчо ечa доахача тӀех динача толамашца накъабаьхиеб шоай цӀейна Цӏеча байракха Прикарпатски тӀема округа тӀемахой-ракетчикаш. Класснаьнен тренажерашкен, Ӏомадуча [illegible] аревашка а полигонашка а эргайоахаш тоаю тӀемахоша шоай тӀемахой говзал. Ӏомаду котбувлара дола Ӏилма.

ТӀемахоша-ракетчикаша хьинаре дакъа лоац «КПСС XXVII съезда — тха ударни тӀема кийчо яра къахьегамга» яхача девизагӀа лаьржача социалистически яхье.

СУРТА ТӀА: хьалха латта механик-водитель Афонин Александр.

В. ПЕСЛЯКА сурт. ТАСС фотохроника.

ТАХАН—РАКЕТНИ БӀУНИ АРТИЛЛЕРЕИ ДИ

ДАЬХЕ ЛОРАЕШ

19 ноябре белгалдоених советски халкъои цун Гераздарча Низашен Ракетни бӀуни артиллереи Ди. Из цӀея хьахилара бахьан да ши исторически событи. 1942 шера 19 ноябре йолаелар тӀом СССР а еррегача антифашистски коалицена а гӀойле йолча оагӀорахьа лостабеш хувцам баь Сталинтрегда юхе хиина Цӏеча Эскара контрнаступлени. ДӀайолаййр из пхийтта эзар йоккхача тола, миномета, реактивни артиллере установка низ болча нанопада. ТӀом сеначул тӀехьагӀарча шерашка Ӏилма-технически прогрессо шерра Ӏалашйир эскари флоти ракетно-ядерни герзашца. СССР Гераздарча Низий керда тайпа — стратегически гӀулакхаш дара бола Ракетни бӀу хьахилар. Советски наха хестаду артиллеристий-фронтовикий денялера гӀулакхаш, сий ду хӀанз СССР оборони низа кӀийле йола даймехка ракетни артиллерийски гера хьадеьрий.

Эрсий артиллери дилла хиннай сий долаш. Къаьстта белгалъьлар Советски Эскара артиллери дӀабахача тӀема шерашка. Из бар эскара а флота я керттера цӀера ала тӀалаттабаь ударни низ обороне а наступлене а. Цунах ала бокъо а йолаш оалар тӀема даьла. Цу тӀа а тӀема хана беттагара беттага совбувлар артиллере низ. Кхоачам ба тьле болх беш хиинараша турпала къахьегар бахьан долаш советски промышленносто (1941 ш. июле денз 1945 ш. августага кхачалца) фронта 500 эзар гарта йоккха топи 350 эзар совгӀа минометнелар аьлча (вӀашн нийслел: 1939 ш. сентябре денз 1945 шера апрелага кхачалца йолча хана фашистски Германе араяйнай 320 эзар гарта йоккха топи 79 эзар миномети). Тоаенай артиллере дикал: совбаьннаб гаьна яхара низ, тӀема кхоачана низ, цун пхо бронек чаккбалира таро. ТӀехьвараяр, масала, пхезза лакхъеннай. Къаьстта белгалдаккха доагӀа эскарга дукха принципиально керда низ бола гераз — ракетни артиллери хьалъча хилар. ХӀаьта советски артиллеристий турпаладоа къонахчалон массехказа алсамбоалар фашистски агрессораш кхерабещ уизарбоахаш хинача артиллереи ракетни установкайи ударни низа.

Лакха мах бир партен правительствен тӀом даьттача шерашка артиллеристаца гойтача денелерча гӀуллакхий — 1800 совгӀа ва царна юкъе Советски Союза Турпал яха лакха цӀи енна саг. 1600 эзариена еннай орденаш майданагаш. 500 совгӀа да гвардейски яха сий дола цӀи енна артиллерийски дакъеи соединении.

ТӀом сеця 40 шу даьннад. Амма цу дерригача маьрӀдача шерашка США керте а йолаш долча эггара реакционнегӀа долча империалистически низаша кхы а кхохкадеш долча чоалханеча хьалашка, цхьаза экидар а кхерам болаш болча дунен халкъашта [illegible] лоаттаме дах адамаш. Шелъяланза яр йоккхий топаш. Советски Союзах кхыча машар хьаштдолча мехкаштен духьал «шийла тӀом» цар боаржабича, атомни бомбаца шантаж е болабелча, цуя тӀехьагӀа болабелар «першингаштен» ткъамаш долча ракеташтен кхераде, хӀаьта хӀанз космически герз этаде тӀерт. Кхетадеш да, селла хала тӀом лайна дола советски халкъ хӀанз а дагадоллаш е да шийн Даьхен оборона чӀоагӀъяра гӀулакх. Чакхдаьхар империалисташа еча тӀеме кийчонга хьежна дола мехка а цун союзникий доттагӀий а кхерамзле тешаме хилийтара диза дергдоацаш хинна гӀулакхаш. СССР Гераздарча Низий чӀоагӀален кӀийле хинна дӀаттар ракетно-ядерни гераз.

1960 шера хьабаь стратегически гӀулакхашта лаьрхӀа бола Ракетни бӀу моллагӀа агрессор хӀалакьулургвола уизара низ а хинна дӀаттай хӀанз. Гаьна яхара низа практически лоазув доацаш болаши Ӏалаьмате нийса еттлуши я советски стратегически ракеташ. Царна яхь могареда Ӏалаьмате боккха низ боля зарядаш. Гаьна яхара низ юкъера бола ракеташ а я иштта хӀалакдара низ боккха болаш а хьожача хӀамания Ӏалаьмате нийса кхета йиш йолаш а.

Агрессора цу минота хӀама юхатохара даим кийча болаш ба стратегически гӀулакхаш дара бола советски Ракетни бӀу — цо перерыв йоацаш хьу Даймехка йоазокий кхерамале Ӏалашъяра йола тӀема декурство.

Хувцаденнад СССР Гераздарча Низий вок тайпаш а. Лаьттарча бӀун тӀема низа кӀийле я оперативно-тактически гӀулакхаш дара дола ракетни гера. Эргайоахаш тоаю тӀема дара моастагӀчунна воххавеш хӀама тохара эффективни средство йола ствольни артиллери а. ХӀанзарча хьинарча артиллерийски система башхало я йоккха маневренность, гаьна тоха йиш йолаш хилар, нийса кхетар. Бустам боацаш лакхъеннай ПВО, Фегарча-ТӀема Низий, Форда тӀарча ТӀема Флота бӀун ракетни артиллерийски комплексий тӀема таро[illegible].

Амма шийн тӀема низаца цхьаккха а кхераве гӀерташ яц Советски Союз. Из цӀакха я бакъду КПСС Программа кердача редакце проекто. «СССР, — аьннад цу тӀа, — цхьанна а мехка кхерамзлена тӀаккхувдаш яц, из Малхбузехьа е Малхбоалехьа хуле а. Цо цхьаннена а кхерам тӀагувсац, цхьанне а пачхьалкхенца къовсалла гӀертац, дерригача мехкаща машаре яха лоеш я». Советски Союзо шо цхьанне декхар тӀаийцад ядерни герз хьалхагӀа дӀа ца тоха, шоай из герз доацача а шоай территоре тӀа кхыча мехкий цу тайпарча герза дислоцировани ца еча а мехкашта духьала цулах пайда ца эца. Цо шо пхьаьне кхайкадаьх 6 августа денз моллагӀча ядерни делкамашта мораторий юкъейоалаь хилар. Дукха ха йоаццаш оттаяй керда инициативаш. Цар керттерча чулоацамах дийцар КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева ше визитагӀа Франце вахача хана. Къоасттадаь аьлча, предложенеш яьй ударни космически герз диоса декхарел цхьанне территоре тӀара шоллагӀчун территоре тӀа кхачаш дола СССР а США а ядерни герзаш хоадам болаш, 50 процент хӀезигдареи хьахьекха.

Ракетни бӀуни артиллерен тӀема низа хоадамбеш йола фактор я вай тӀемахой — салтечунгара денe инаралага кхаччалца бераш. Царга деина гера тешамеча бе да. Из цар цӀаькха е хьагойт КПСС XXVII съезда сийленца накъабахара ларжача яхье. ТӀехьарча хана хиннача ученеех, Ӏомалуш ракеташ ахийтарах, кхийнача йоккхий топех дукхагӀа ярш эггара лакхерча балах чакхъялaро.

Шоай декхар тешаме кхоачашдеш болча тӀемахоша — ракетчикаша артиллеристаша де мел девар ду оалаш долча тайпара, молха декъа лоаттадара. Эскарен флоти беррига тӀемахой а санна, уж даим ха тӀа ба, кийча ба моллагӀча минуте социализмана нарагӀдаьннараш, машаре гӀулакх [illegible].

Г. ПЕРЕДЕЛЬСКИЙ,
артиллере инарал.
(АПН).

ТОЛАМЕ ЧАКХЪЯККХА ПЯТИЛЕТКА!

Социалистически яхь оагlув

ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГА

ЭКОНОМИЧЕСКИ ОБЗОР

Сийлахь-боккхача Октябра цlейца кердача къахьегама толамашца вакъабахьнар Нохч-Гlалгlай АССР къахьегархой, КПСС XXVI съездан цул тlехьагlа хиннача КПСС ЦК Пленумийн решенеш кхоачаш а еш, КПСС XXVII съезда сийленца накъбахара, пятилетка толаме кхоачашъяра шерра социалистически яхь йоаржъяьча Нохч-Гlалгlайчен промышленноста болхлоша хамал хьалха кхоачашъяй продукци маьхала лакхаре дукхагlйола изделеш арахецаран 1985 шера итт бетта программа.

Ерриге республика хьаийцача 1985 шера итт бетта заданел совгlа маьхала лакхай 33 миллион совгlа сома маьха продукци.

Электроэнерги, мехкдаьтта, газ, электрофотографически аппараташ, трансформаторни подстанцеш, тракторни прицепаш, маххаш, хьу, цу даькъе херх хьокха хьу, вlашагlхетта аьшкабетона конструкцеш оатхалаш, кхачан промышленноста дукха товараш арахецара планаш кховчашъяй.

Продукци маьхала лакхара планаш кхоачаш а еш, дуккхача предприятей коллективаша, беттагара беттага производства темпаш дегlа а кхуьлаш, дукхагlа хулийт, арахеца продукци. Соакха укх хана хинначул дукхагlа продукци арахец «Промавтоматика» НПО опытни заводе — 18 процент, Гудермесски медицински инструментий заводе — 7 процент, «Автоспецоборудование» яхача опытно-экспериментальни заводе — 7 процент, Карабулакски химически реагентий заводе — 13 процент, Шалински мехлесхове — 10 процент, Грозненски кондитерски фабрика — 17 процент, дулха комбинате, — 11 процент, кхы цхьайолча предприятешка а дукхагlа хиннай арахеца продукци.

Цу промышленни предприятешка ,а кхычахьа а арахеца продукци тlакхийттай бизза чурча таронех пайда ийборах, керда мощносташ юкъе а ца кхуьлаш, аьлча дикагlа пайда ийбаьб машинехи оборудованехи, материальни къахьегамен ресурсех.

Продукцена поставкаш яра планаш толаме кхоачашъю республикерча дуккхача промышленни предприятей коллективаша. Дlабахача итт бетта итогех продукцена поставкаш яра планаш толаме кхоачашъяй «Грознефть», «Севкавнефтегазпереработка», СССР 60 шу дизара цlерагlча «Оргтехника» производственни объединеней, «Промавтоматика» НПО опытни. электромеханически, Гудермесски медицински инструментий, «Союзавтоматстром» ВНПО опытно-экспериментальни, «Автоспецоборудование» яхача опытно-экспериментальни, Грозненски ремонтно-механически, Грозненски экспериментально-механически, Карабулакски химически реагентий заводий, кхыча коллективаша.

Партен правительстван решенеш кхоачаш а еш, бехача наьха хьашташ ма мегга дикагlа кхоачашдара республикерча промышленни предприятей коллективаша чlоагlа йоахо яьй халкъа эша товараш дукхагlа арахецара, цу даькъе культурно-бытовой гlулакхашта коа-картен эшараш а долаш. Индустре болхлой керттера декхар а хинна дlаьттад уж товараш дукхагlа арахецилга, цар ассортимент шеръелга, уж дикагlа хулийталга.

Ерриге республика хьаийцача уж товараш арахецара итт бетта план 100,7 процент кхоачашъяй. Халкъа эша товараш арахецара планаш тlехкхоачашъяй «Оргтехника» яхача Грозненски производственни объединене, Гl. Ахриева цlерагlча «Электроинструмент» завода, «Чечениншстройматериалы» производственни объединене, Назрановски трикотажни фабрика, Грозненски кондитерски фабрика, дулха комбината, «Чечингконсервпром» производственни объединене, ялата продуктай производственни объединене хьун боахама министерства мехлесхозаша, кхычар.

1984 шера укх хана хинначул дукхагlа халкъа эша товараш арахийцад «Оргтехника» производственни объединене — 10 процент, «Пластополимер» ОНПО Грозненски филиале — 27 процент, «Чечениншстройматериалы» производственни объединене — 9 процент, Грозненски кондитерски фабрике — 8 процент, «Автоспецоборудование» яхача опытно - экспериментальни заводе — 19 процент.

Дlадахача шера итт бетта арахийцачул 6 процент дукхагlа арахийцад чухьнахьа духхаду лезата бараклъаш, швейни изделеш — 11 процент, колбасни изделеш — 4 процент, мерзача шурий продукци — 5 процент, консерваш — 7 процент, кондитерски изделеш — 12 процент, макаронни изделеш — 6 процент, минеральни хий — 7 процент.

Из ишта дале а, итогаца хьахьонхачох, дуккхача бригадаша, участкаша, предприятеш хьинаре хьа а хьегаш, боагllача боарамагlа болх баьбац.

Планаш тlайийца декхараш кхоачаш а ца деш, тlехьаюсаш участкаш, цехаш, производстваш, кхьметтел предприятеш йолаш я республике. Цхьайрача предприятеша кховчашъяьац продукци маьхала лакхара 1985 шера итт бетта план. Царех я «Пищемаш», биохимически, цементни, шекар доаккха, «Ачалуки» яха минеральни хий ду, «Серноводски» минеральни хий ду заводаш, швейни, художественни промыслай, прядильно-ткацки производственни объединеней, Грозненски кога гlирс бу фабрика.

Цар а кхыча а предприятеша укх шера итт бетта ца луш йисай 11,3 миллион сома маьха продукци. Цхьайола предприятеш тlехьайисар бахьан долаш халкъа боахамга дlа ца кхоачаш йисай дукха мехкдаьтта аппаратура, механизированни гlишлон-монтажни инструмент, арданх, фаттан хьокха шпон, етта кирпичаш, цемент, ийгачен кхачани промышленноста цхьайола изделеш.

Республикин производственни коллективай йоккхей тароташ я къахьегама овсарлен юкъарча производства эффективности лакхъяра. Ерриге республика хьаийцача къахьегама овсарле лакхъяра 1985 шера итт бетта план 100,6 процент кхоачашъяй, цу даькъе союзни доалахьача предприятешка — 100,3 проценти республиканскан доалахьарчар — 101,5 проценти.

Укх шера итт бетта цу хьокхама план кхоачаш ца еш йисай «Пищемаш», Гl. Ахриева цlерагlча «Электроинструмент», «Трансмаш», биохимически, цементни, Нохч-Гlалгlай гlишлон управлене. Грозненски аьшкабетона конструкцей заводий, советски мехлесхове, Грозненски кога гlирс беча фабрика, Октябрьски консервни завода, «Металлотара» завода, кхыча предприятей коллективаш.

Хlара болхлочоа дlалаьрхlача 1984 шера итт бетта хинначул къахьегама овсарле лакхъеннай укх шера цу юкъа «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене — 3,8 процент, «Севкавнефтегазпереработка» производственни объединене — 4,1 процент, «Пищемаш» заводе — 4,8 процент, Гl. Ахриева цlерагlча «Электроинструмент» заводе — 3,1 процент, «Трансмаш» заводе — 2,1 процент, биохимически заводе — 26,4 процент, Октябрьски консервни заводе — 10,8 проценти, Ассински консервни заводе — 17,9 проценти, ишта кхычахьа.

Къахьегама коллективашка ийч а 'яь, чакхйоахаш я доагора-энергетически материальни ресурсаш хьурмат деш дlаахийтара тlаерзаяь йола мероприятеш. Цхьабакъда, да воацаш санна цхьачар йовеш я байдал, материалаш, доагор, энергетически ресурсаш, уж кхоара тlехьа боагlача хьисапе къовсам а лоаттабац.

1985 шера ийс бетта йоагlачул дукхагlа йовхала энерги йоайяр «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене, биохимически завода, «Автоспецоборудование» яхача опытно-экспериментальни завода коллективаша. Хlьта йоагlачул дукхагlа электроэнерги йоаьйй «Пищемаш» завода, ремонтно механически предприяте, «Чечениншстройматериалы» производственни объединене коллективаша.

1985 шерен цхьайтталагlча пятилеткан планаш кхоачашъяра йола тlехьара ха хьатlаьттай. Хlара производственни коллективо дlоаргга анализ е еза итт бетта баьча баллий итогий, карагlдаьнна лиакадареш дlахо кхы а дукхагlа хилийта деза, яхье хьалхалаттарийн производства новаторийн опыт шерагlа йоаржае еза. Доккхий къахьегама толамаш а доахаш, дикача дас санна доал дар — таханарча дийнахьа парте дlадехаш дар да.

Хlара производственни коллектива декхар да кердача къахьегама толамашца Даьхе гlац а югаш, вай парте XXVII съезда сийленца накъахар.

Грозненски ремонтно - механически завода газоэлектросварщикий бригадашта юкъе эттара дикагlа лоархlачарех я Мурдалов Увайс Удиевич керте латтар. Цо рапорт деннад цхьайтталагlча пятилетка план кхоачашъярах. Хlьта балха тlа брак нийсъалийтац. ОТК болхлой тlахьожам боацаш къахьегаш я бригада.

Социалистически декхараш тlехкхоачашдеш яхье хьалха латташи хиларца белгалбаьнна ба газоэлектросварщикаш, коммунистически къахьегама ударникаш И. Максимец, О. Наконечный, А. Айдаев, кхыбараш.

СУРТА ТlА: (аьрдехьара аьттехьа) газоэлектросварщикаш А. Айдаев, О. Наконечный, И. Максимов, бригадир У. Мурдалов.

И. ПЛИЕВА сурт.

Цхьайтталагlча пятилетка план хьалл хьалха кхоачаш я еш, парте аргlанарча XXVII съезда сийленца накъбахара доккхий декхараш тlайийцад Назрановски трикотажни фабрика бlаьш болча болхлоша. Царна юкъе яьржача социалистически яхье дашо хьалха латташ я хlамаш тегар Аушева Мотя. Ше тегаш дола баракъаш дикех тlехдикен мара а ца хулийташ, цхьаккха смена дlаяхийтац цо.

СУРТА ТlА: хlамаш тегар М. Аушева.

И. ПЛИЕВА сурт.

Пайдане опыт!

МАССАЗА А ЭШИЙ АХАРХОЧОА СЕЯЛКА?

(СУНЖЕНСКИ РАЙОНЕРЧА «ПУТЬ К КОММУНИЗМУ» ЯХАЧА КОЛХОЗА ПРЕДСЕДАТЕЛА Ю. Я. ЗИБОРОВА ДУВЦ)

Опыт йолча аьархочо, агрономо И. Остринова цкъа аьлар: «Кердадар — из дика дицдаь къамерадар да, палон. Вай даьша хьалха бера дlатессаш ма хиннадий дlадуь фу. Бакъдар аьлча, къамера опыт кердачунца юкъекхахьа еза — хlаннарча lилманен техникаьен карагlдаьннарешйа цхьана тар а ец. Лоацца аьлча, цо предложени елар ялеташ дlадувча хана удобренеш дlатувсача «РМГ-4» яхача цхьан агрегатах пайда эца аьнна. Шийн предложени бlинкъяра цо белгальлккхар лаьрхlа долча литература тlа йийца вай мехкен доазол дехьарчеа хьалха латтача лаьтта леладерий опыт.

Из предложени практиче чакхъякха лаьрхlар П. Кусмачева кулгалдеча тха цхьоалагlча механизированни отряда коллективо. Хьалхагlа а дlаяргда аз — толам баргбоагах башха теша а ца тешаш. Хlьта а де хlама дацар — халача хьалашка дlаде дезаш дар гуйран ялаташ.

Опыта лаьрхlа хьакъоастенар вlашагlъэдаьча ший кlони фу «I-РМГ-4» яхача агрегатаца дlадийна (нийсагlа аьлча — дlатесса) 30 гектар йола кхи. Хlьта лаьттах дахийтар из «ЛДГ-5» яхача лущильника новкъосталца. Тхопа хийттачул а дикагlа (нийлхен листен доацаш) дикжар лаьтта фу, кlоаргала боарам а гlаьххьа болаш. Тlехьа, гурахьа буь мукх цу тайпара дlабе йолеслар П. Кусмачева отряд — сихен дикен, массе а хlаман чlоагlа кхоь а беш.

Ахархой болх чlоагlа зувра тха кхоалагlча мехотрядерча механизатораша а, Цу кердачун бе боагlача тайпара мах а бахь, цар а ишта юкъедикьар из. Цу тайпара, хоза эттача ханах цхьаккха а минут йоа ца еш, яхе дийнахьеи ах дийнахьеи болх баь 600 гектара тlа дlадийна дакъкхар цар ялат. Агрегата балха овсарле 90 гектарал тlехьийлар, вешта аьлча, цхьан селкаца дувш хинначул иттаза лакхагlа хилар. Цу хана удобренеш дlа-хьа тувсаргашка кlин, маьхха, кхыча культурай ги чудоккара толаме пайда ийцар шозза-шозза ийлуча автосамосвалех. Цунца чакхъяьлар ялаташ дlадера цикл, овсаре боаца, кулгкарара хаза къахьегам геттара юкъера а боакххаш.

Тха специалисташа, П. Остриикова предложени шозлагlа юкъехьоча хана нийса учет лелайора доллача хlаман. Оалаш ма дарра, вlалла лоадам бец аьнна хетачун а. Тlаккха юха? Хlара гектара тlа дlатессача гин боарам массазарчул шозза хlана бензар аьнна кlезигбно массаза а лелабаьчунца ийсбич.

Ялат дlаделехьа лаьттанна еш йола обработка вlалла я а лизар механизатораша. Тlехьагlа фу къайладоаккхаш тоххаеча лущильникашка байтар из болх цхьан хана.

Фу хургьхьотl яхаш садуаш бар берригаш а — кулгалхойи механизатораши. Къайла сеина хьоргда из — кердачох, прогрессивничох ца тешаш хиннараш а нораьбир. Кхераш юкъе ца боакххаш а дисанзар гlулакх. Бакъда, берригаш а бийшар, аьш ардар, дlадечьъар эlыргаш цхьатарра тlадаьннарчул тlехьагlа. Сихха чlоагllора эlыргий оик, дика дегlадоагlар. Лордаш хийцар. Цо гlадбигар эксперимент еча дакъа лоацаш мел хиннараш. Кхы де дезаш дисе хlама дацар сатохилген хьувнкъам чуйцалца сабар делген мара. Хlьта из [illegible] хургбоага бlаьстан юкъе дена ховш дар. Хила а хилар, лаьтта леладераша кердадар майрра юкъехьош, гlулакх творчески леладеш хьийга къа шолхонца юхаметта а оттадеш. Цхьоалагlча мехотряда коллективо кердача т[illegible]ра дlайийнача 400 гектарах хlаране тlара юкъера лаьрхlача 39,4 центнер ялат гулдир, вешта аьлча колхозе юкъера лаьрхlача гулдаьчул 3,4 центнер дукхагlа. Кхы а чlоагlагlа гlадигар цхьанкха хlамо — дlатессача гин боарам эттара кlеангагlа хиннача, вешта аьлча хlара ге[illegible]тара тlа 140 килограмм е 3,5 миллион фийг тессача у[illegible]кашкара 46 центнер яьлар. Укхаза а, оалаш ма дарра, совдар эшаш дац.

Лоархlамаш ду ха хьатlаэттар. Масала, дlайийнача цхьан гектарага дlабаха къахьегам 0,024 сага-ди хилар. Массаза а санна селкаца ялат дlадийча бодаш хиннача 0,42 сага-денна меттел. Лархlа хала дац — дlадодар 20-за кlезигделар.

«I-РМГ-4» яхача агрегатаца ялат дlадувча метте болх беш хиннача цхьан механизатора къахьегама овсарле сеенагlа 84,5 гектар хилар. Хlьта массаза а санна селлкаца дlадувча хана 9,6 гектарал лакхагlа хилацар из. Цунта хьежча цхьан гектара тlа беча даlхага дlадаха доагор а шитта 3,3 килограмма ма меттел 2,3 килограмм мара хиланзар. Цу тlа а кулгашца вlалла болх бе ца безаш чудохк фу удобренеш дlа-хьа тувсаргашка.

Цу тайппара, вайна шаьра бlаргагу, керда способ дукха а пайданагlа хилар. Цудухьа 1986 шерарча хьувкъяма лаьрхlа «I-РМГ-4» яхача агрегатаца хlаьзаш а 592 гектара тlа дlабийнаб оаха гурахьа буь мукх, 837 гектара тlа — гурахьа дув кlа, 45 гектара тlа — вlашагlъадаь винен кlан. Вешта аьлча, гурахьа тхой дlае еача 1935 гектарех 1475 дlайийнай оаха цу способаца. Хlьта массе метте цхьатарра дика эlыргаш а техад.

Хlана боккъонца дог тийша да тхо «СССР экономически социальни дегlайоалаяра Керттерча достамий проекта тlа дуццаш доза декхар дукха а сихагlа кхоачашдара тхоай опыто тхоашта новкъостал дергдолгах. Цар тlа аьнад: «Ялат — мехка продовольственни фураьнни фенлдаш хьаяра лард — тlехь-тlехьа дукхагlа даха. Чlоагlен низ болен кlаш, крупай культураш дукхагlа яха...». Из лоархlаме декхар кхоачашдеча юкъе оаха доаца дакъа доккха хургда, шерагара шерага доккхагlа а хулаш.

Тха опыт теркал ца еш йисанзар. Тхо долча дукха специалисташ ух кхьметтел Къулбаседа Кавказерча вежарийка йолча республикашкара а, ма lоьмаю, дlайю, шоей цига балха юкъехкуъ. Цхьаькха да ца кхетадеш: тха лоалахой, кхьметтел эттара юкехьара бараш а, сел чlоагlа юхагlертеш хlана бетlа? Тха вlаштlехьдаьннача ялаташ мел кхедерий деташ гlоадаяма доагlарий. Цар мукъагlа эксперименташ е а мича еза. Хlама эшаш, пайдена мелдар майрра практике чакхдаккха мара, КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева г. Днепропетровске цу хьакъехьа ма аллара.

Тешамегlа хилийтар духьа хьы а массехк тхоай вывод йоалаергья аз.

Хьалхагlа дlайийна хиннача культурашка хьежа бебе хул лаьтта нийчдара способ. Тха боахаме ахалел совгlа дола гурахьа дув ца бола ялаташ севооборотага хьежка долче лаьтта ийчдаьза долча кхашка дlадийнад. Юкъера лаьрхlача хlара гектара тlа 180 килограмм е 4,5 миллион фийг тессар. Цхьабакъда, дlадув ги 3—3,5 миллион фийгага кхоачадеш кlезигде деза аьнна хет тха агрономашта. Цар хьалхайоахар цхьоалагlча мехотряда опыт я. Цига цхьан кхай тlа бе-беча боараме фу тоссаш гурахьа бийнача маьхка укх боараме хьувкъам чуйцаб:

Гектараш	I гектара тlа	тоссад фу	I гектара тlара бальни хьувкъам
117	180 кг (4,5	мли фийг)	39 центнер
[illegible]	160 кг (4	« »)	41,6 »
26	140 кг (3,5	« »)	46,4 »

Фу дlадийнад «I-РМГ-4» яхача агрегаташца.

Бакъдар аьлча, эттара нийсагlа хана дlадийра ялат. Дlадувча фун лохагlдола боарамаш (цхьан гектара тlа 3—3,5 миллион фийг) леладеш хилча, нийсагlа хана 4—5 ди хьалхагlа дlаде деза ялат.

Хlьта вайна хоаш ма дий, кхьметтел цхьа районна боахамашка а сов бе-беча боараме фу тоссаш ялаташ дlадувлга. Дуккхача боахамаша цхьан гектара тlа тlехдикача фун 300 килограмм а тосс. Хlьта из 7—7,5 миллион фийг хул. Гlулакх доацаш (кхьметтел вуламе а) деш дола ше доккха да. Оаха лаьрхlад: хlара шера 23—25 эзар гектара тlа гурахьа ялаташ дlадувш йоача духхьал тха цхьан Сунженски районе ше ца доагlаш совнагlа дlадув 2,5 эзар тонн тlехдика ялат. Хlьта бlаьрча республика хьийцача, совнагlа дlаухa ялат 17—18 эзар тоннага дlакхоач. Мохк берригга а лаьрхlача, вlалле дувца хабар а доацаш йоккха хул из цифр — 10—12 миллион тонн!

Хlана хул из ишта? Тхоай хиннача къахьача опытагlа хое тхона: цикъадале, нийчде дезача тайпара нийчдац фу; шоалагl-дале, шоай ханнахьа дlадец ялаташ, вешта аьлча, эттара нийсагlа йола ханаш тулийт (хlьта ялат дlадерах телаш йола отчеташ массаза а хилац вlаштlехьа); кхоалагlа - дале, цlаккха а агротехнико яххача тайпара нийчдац лаьтта. Хlьта из дерригa а ишта да, селкаш дlадувча гин боарамаш нийсдеш йола цар механизаши технически вlаштlехьа ца хилар ше долаш. Цхьана лаьрхlача уж дерригa кхоачамбоацараш бахьан долаш фу дlадера боарамаш лакхду агрономаша, ас мара кхы цунах шоай кулаш хlама доацаше.

Цуа совгlа, берригача специалисташта дика хов, урагlен кхорагlен ялаташ дlайийча, хьувкъам лакхагlа хулга. Бакъда, ялаташ дlа ца дувш гоадалар, нийсагlа йола ханаш тилийтар ихераш, сих а беле, цхьан оагlорахье мара дlадец уж.

Хlьта оаха юкъейоалаяьча, «I-РМГ-4» яхача агрегатаца ялаташ дlадувча способо йиш хулийт къахьегама овсарле чlоагlа лакхъяра, ялат яхедарга дlадодар лохдарца, доагор, дlадув фу кхоадарца, кулгашцара къахьегам юкъера баккхарца юваенна йола ира проблемаш сихха къоастае.

Шоаш lоаьача опытах хов тха специалисташта, минеральни удобренеш дlатессаргаш бlаьстан юкъе культураш цу (даькъе доанъара культураш а), къаьстта а вlашагlъаэяьраш, дlаювча ялие а хийцца пайда эца магарболаш хилар.

Тха опытах гуш ма дарра, ялаташ кхеlечоа массаза а хилац селлка эшаш. Цхьабакъда, гlулакх творчески леладелга — из дикаа дарглоацар да. Ишта да хало дlадехар.

РЕДАКЦЕГАРА: Сунженски районерча «Путь к коммунизму» яхача колхоза председатела Ю. Я. Зиборова дувцар кедатохаш тхона хет, цо гlоттадияр лоархlаме доаш да аьнна. Цу тlа а, теркаде доагlа, цо кулгалдеча боахаме ялатен доакъарец бе-беча культурай фу тоххаш бокхха творчески болх белга. Ишта нийсъеш а укхаза хьатlадоагlача шерре а ялата культурай берригa хьуьнкъам цхьаккха хlама дlа ца къестийташ, дерригa ялата аьта чан хьатта хьатlаоба лаьрхlа мероприятеш. Цу тайппара, боахамга йиш хургьа ялатех а, чах а, гамех а пайда эца. Цу тlа а уж дерригa балхаш шоай низаца, шоай техникаца чакхдаха вlаштlехьдаргда.

Гlоттадаь лоархlаме дезаш газета оагlон тlа дувца а эгара дикагlдар. вайдаьнгlдар шоай боахамашка юкъедахьа а тlа тьех редакца lилманхой, юрта боахама специалистий, берригa ахархой. Цо, шеко йоацаш, йиш хулийтаргья КПСС ЦК октябрьски (1985 шера) Пленума исторически документай юртарча къахьегамхоашта хьалхашка оттадаь лоархlаме гlара декхараш эгара дикагlа тайпара кхоачашде.

Болхлочун Уйлаш

КlОРДАДАЬД

Газеташка, радио чу гlолла вон оагlорахьа вало вац тха завод. Тхона, къамача болхлойта, вона хет тхоай гlулакхаш бокъалгахьа ца доалаш. Фуд цун керттера бахьан? Цу хеттара шоа дала хьежаргьа аз. Дlайолалургья со къахьегамен производственни дисциплиногара. Кирпичаш беттача вона цунна мел за йоалал ца хуло на бийда юсаргьа. Tlapa хlара-м цlа хургда цуи, бакъда, юкъера бийда хургья. Цу тайпара метта гаш дукхаа а нийслу тха долча. Хlамад из? Тха специалистех кхоагlа долга мара дац технологически процессаш бокъонца йоалаш, из да цхьа кхоачамбоацар. Тха предприяте а цун дукхагlа йола оборудоване а къаьна а. Бакъда, ер шу дlадалалуш капитальни ремонт а лаьрхlадар заводе. Массехк бутт баьча ремонт йистеннай аьнна, болх бе йола алар. Бакъда, ремонт йай аьнна цlи хилар мара дац хlама дацар. Из кагар бар ер «Чечингстройматериалы» яхача объединенера РСУ коллективо. Геттара зе тоавай оборудоване, механизмаш. Шин дийнахьа болх беча кlира еле латт цхьайола пешк. Яьь йоагlача хьисапе вlаштlехьъяьнкхац. Из кхьаьта гlа мара йолаш я. Цудукьа нийсденнад укх шера дlабахача итт бетта кирпича арахецара план 66,3 проценти, продукци маьхала лакхара план 62,4 проценти мара оаха кхоачаш ца яр.

Предприяте гlулакхаш бокъалгахье доалара новкъяра еш цхьанха хlама а да тха заводе. Из да кулгалхой кхоаста хувцалуш хилар. Духьал укх тlехьарча шин шера хlана аьлагlа директор вехе тхо долча. Бокъонца производство, коллектива яйза а балалехьа хувц ум.

Духхе ка йоацаш арадаьннад 1986 — 1990 шерашка а 2000 шерага кхачалца йолча юкъа а СССР экономически социальни дегlайоалаяра Керттера достамаш. Берригача советски наха а санна из лоархlаме документ lомадеш бе тха заводе къахьегамхой а.

Къаьстта теркам тlаозаш да: «Хангьа боахаме доал делга эргадаьккха тоадар» яхача достамий 14 раздела чуйоагlа ер абзац:... «Производства эффективность лакхъечара, кхом баре режим чакхйоахаучара, керттера фондаш кердайоахачара, оборотни средствеш хувцилге сиддечара, производства дlадодар лохдечара, цуи рентабельность лакхъечара, экономически рычагий лоархlам цlензашта чlоагlбе». Ванaро дlадехар да ер.

Л. ОЛИГОВА,
Малгобекски кирпичий завода болхло.

Тlехьа тохабеннаб

Ер шу доладелча дена плановн заданехи тlайийцача социалистически декхарехи лоархlаяьяц Грозненски биохимически завода коллектив.

Ишта, сентябрь бетта товарни продукци арахецара план 83,2 проценти, продукци маьхала лакхара план 80,6 проценти мара кхоачашъе низ кхаьчабац цун. Цу юкъа къахьегама овсарле 76,8 процент мара хинна яц.

Предприяте керттера лоархlаш кхо цех я — растворителий, премиксай, B-12 яха витаминаш арахецаш яр. Таханарча дийнахьа царех болх беш яц премиксаши, витаминаши арахецараш мара. Мая бетта дена болх ца беш дlакъайла латташ я растворителаш арахеца цех. Из бахьан долаш заводо арахецача продукце боарам 30 проценте гаргга лохбеннаб.

— Растворителий цех оаха дlакъайлай цо болх беча хана ацетон, бутанол, кхыйола продукци хьеш хьакъасташ бола барда бахьа моттиг ца хилар бахьан долаш, — дувц завода партбюро секретара Морозовас. — Нагахьа санна хьалха из барда оаха Шолжа чу ухийташ хиннабале, хlана из могош дац. Хlара дийнахьа-бусса цехо болх беча хьакъасташ хинна бlаьш тоннаш барда дlаоттабе lалашьяь моттиг яц тха. Тlаккха аьхки а гурахьа а колхозашен совхозашен предприятегара из дlаэцаш. Хlьта lай барда дlайнбе йолалургья уж. Тlаккха хьаелларгья оаха из цех.

Дукха ха йоацаш хиннача отчетно-хоржамий партийни собране партбюро секретарал хержа Морозова Лидия Ивановна ше инженер-технолог я. Цуьна дика йовз завода производство а укхазара технологически процессаш а. Из тешаш я хlана сацаль латтача растворителий цехага хадданза болх байта йиш хиларах. Цу гlулакха эшар да технически кулгалделга лерттlа вlаштlехьдаьккхилга. Хlьта хlана ужх сихьате из ишта дац. Из гlулакх бокъалгахьа доаккхилга керттерча инженерни служба декхар да. Цо ший ханнахьа растворителий цехо продукци арахецача хана хьакъасташ бола барда чуботта емкосташ хьалтьяьларе е цуьна переработка еш хьакъаьстача цlенача хих, кхы тайпа йолча продукцех шозлагlа пайда эца таро хулийта гlулакх дахьаларе. Цехо хадданза болх а бергбар, цуьна цхьена хоалуш лакхлургбар завода тlаботlа пайда. Тlаккха тахан предприяти доархlа е ш хургьяр ший плановн заданех. Бакъда, завода керттерча инженера Сидоровеи цо кулгалдеча службаи из дийзар.

Биохимически завода производственни боарам шозза совгlа лакхбара лаьрхlа шн шу хьалха цига хьалйир керда премиксай цех. Бакъда, из йоккха комплекс болх беш йоллаше а завода арахецача продукце боарам шу хьалха хинначул кхы лакхлуш бец...

Фуд цун бахьан? Изал йоккха комплекс хьалъеш цхьанне а уйла яьяц цига болх бара эшача кадрай. Цудухьа юкхьанце а гучадьлар специалисташ тоъаш боацилга. Цудухьа болх бе йиш йоацаш я бlарча технологически линеш. Из хьал да укхаза хlанз а.

Шу долалуш тlайийца хинна социалистически декхараш кхьаьта тlа дисад. Даьсса хабар мара хиннадац шера шин дийнахьа кхоьрьча ресурсий чотагlа болх бергба аьнна деннача дешах а.

Хlанз шерра яьржай КПСС XXVII съезда даха ма доагlара накъадахара тlехьара социалистически яхь. Дуккхача предприятей коллективаша «КПСС XXVII съезда — хьинарча къахьегаца 27 декада!» яхача девизагlа болх бу. Цу патриотически боламa юкъе цкъарчоа дакъа лаьцар вай ювцача завода коллективо а. Бакъда, дукха ха ялалехьа тесса дитар из гlулакх. Цу- [illegible] хlама доацаш йисар завода профкома председатель В. Перепечаева. Ала кlама хургдий хlара декадех е эзаш йола яхьа итогаш укхаза ца ю бизза цин бутт хилча.

Шу чакхдала йисар геттара кlезига ха я, Хlьта Грозненски биохимически завода тlадиса декхар миллион сом гаргга маьха продукци кхы тlа а арахеца езаш да. Тlаккха вай лахе белгал мел даьха кхоачамбоацараш долча цу предприятена атта хургдац лоаццача хана гlуланкlаш боарлгахьа даха.

Ала дезаш да биохимически заводе этта хьал тоадарах, тlехьо тохенна яле а, КПСС Заводской районом сарцагlъяьнна хилар. Дукха ха йоацаш цун бюрое лаьрххlа дийцад цига эттача хьалах. Бюро сецамах цу предприяте кулгалхой дlабаьхаб. Нерда оттабьраша тlадиллад заводa гlулакхаш тоадара хьаьда план оттаелга а из кхоачашъяра дерригa низаш тlадерзаделга а.

Хало кхьлокхаргда цох хургдер...

Х. ТАРАМОВ.

Л. Н. Толстойн ГIалгIайчеи

20 ноябре 75 шу дуз эрсийн дуьнен литература класс сика Лев Николаевич Толстой веллачул дийнахьа дена. Цун вахари творчески кхоли, хоаш ма дарра, айхха дувзаденна да вай краица. Дукха ха йоаллаш турбазан экскурсейн дешаш йолча Нохч-ГIалгIай областной советан хьехархочо тlа «Грозный» яхача турбазе республикан хьалхара lаш лаьгlаш кхетар хилар цу дешна тетадь. Цига бегацахьар, из дарра аьлча, Л. Н. Толстоя писательски вахаре йоазонаш йола оагlош хlазз а дукха хилар. Царна юкъе кlа хилар ухь статьяна керте оттадьича кроблема а.

Л. Н. Толстойн ГIалгIайчен... Ишта яз бе йиш йолаш долийхьогl дукха хьахха дена латтача российски литература гене шийн цун творчествен биографие юкъерча Кавказа моттиген лоархlамен проблема! Бай-дар аьлча, таханерча денга кхачалца-м уттаьлац из а лоархlа йолча а, а кховеднесри а кхачаш. Цу тахьезхьа хlензалца къамаьл кхинадец, хlанз дийна вовцача со дац — кавказовед В. С. Виноградов цьан книжке тlара, «дlахха бlьшере юкъехаьчача нече Тереки лини къармара эрсий, нохчий, гlалгlай, гуржий, эрмалой, дагестански кадеш хезз йиш йолаш хинна Кавказе халкъий поэтически творчестве шийн тайпара центр а хинна дlаэттай» яха дешаш цо лоархlена. Уж хаза йиш йолаш хинне 1854-шера мае дена 1857 шера январе кхачалца Тийрке йисте вахза (нагтахье мара къахетье ца водаш) хьона Лёвушка Толстой а.

Цхьабакьда, боккьонца веташ де, Л. Н. Толстов вахарен творчестве летописе «гlалгlай темаш» оlалле хьехаа йоагlаш а яц, аьнна. Кхоллаиаш де волалуш хинна писатель вай краве сийца моттиг дика йовзаш а, гучох, Нохчийнен цхьайола районаш Тийрке йисте гlолла lоада вазаший станицаши мара чулоацаш а яц. ГIалгlай къаман цlи цlенкха а ийкхенц цун произведеншка, дневникашка, письмашка. Тlахьха къамаьл дера бахьан да а дий?

Довзаш хиннад!

Дlоволалуша а дерга ез, Кавказе этнографи истори чlоагlа хьашт долаш хиннача Л. Н. Толстоя шийн уйла цlенкха а кlара денарна контактий гот тача гонашка йоаллаьлц. Цун дневника Кавказски оагlош тlа, масала, шера гуш да цо чергашта, кlирашта, бенизарошта, абхазоншта чlоагlа уйла тlайохийташ хинне хилар, нохчийн дагестански халкъашн шоашдолаш. Цудузьа, белгаха, тамашийна хет гlалгlай хьоа ца бар.

Цхьабакьда, де даза, XIX бlьшере юкъенхача хенна цу дукха а тlехьагlон хьаметташ Кавказ тlоадина йовзаш нохчийн гlалгlайн шоайле кхоачаре йолаш болга зовши хиннача прогрессивни российски общественносто, масааза а ахар саина, шинна а хенкьаг цхьа цlи йоаллахаш хиннига. Дагабохийтача кхоачам бе вай края хьекъьера А. П. Берже эггара хьалхара гузбаь болх. «Нохчийчен нохчийн» (1859 ш.) яхаш хиниеб из, царца гlалгlай а чулоацаш. Дlадхача бlьшерен 70-гlа шераш доладеллалца йолча хана из традици кердаьккхай хьаметтал эггара хьалхарче вайнехьа просветителаша а lилманоца а Лаудаев Умалата гlалгlайх дена хоамаш а чулоацаш хиннача шийн статьяна «Нохчийн племе» аьлча цlи енай, хlьта Ахриев Чагlий дувьал гlалгlай эпически произведенеш копатека вравзхай «Нохчийн дувцарашкаре» аьлча кертта гlолла дала йовзуе а долаш.

Цу хенахь дийцача а дукха хlамаш дагадохийт, цудузьа лоархlа уйла тlаьхьийта оза йоагlаш йолаш хьехаргlа гуче ца йоалаш хьхен фахташ лехара.

Вайна хов, масала, 1851 шера октябрь боаш 23 шу дехьна Лёвушка шийн вошийца Николайца Тийрка йистера ГуржагIа Тбилисе ваза хиннилгеи цигара уж 1852 шера январе юхебахкалгеи. Дlа а хьа а Военно-Грузински някъагlа, вошта аьлча, ГIалгlайчен малхбузехьарча довзенна йисте гlолла, бехаб уж.

Хlана зуьш болча Толстов бlерго тулалайцахьтарехьаррий Мет-Лоам яхача гlалгlай оlасаха лоам тенашийна хьэда а цун когашкара (Тийрка етта оагlоралье белта чlоно) бийцау яхача гlалгlай ордера тlоз етта, М. Ю. Лермонтова 1837 шера сурт диллa гlоле а? Ца за йиш ярий Чиере российски крепосте дохкий ленова! Теркал ца а йиш ярий цу Чиере дика бlергагуш йола Фуртоагера гlалгlай аlеанаш? ГIалгlай бlерга ца го, ца довзача хlиранчов лаллере, къамагlа а дайвана нохчийчое тара догlа къамаьа ца хаза йиш ярий?

Гонахьено шийн кехачe lела-мая хозаца тlайша lадар Лёвушка Бош-Лоама когашка кхесадата хана. Гуржий-переводчиний группаца цхьана хана миць а беш, тlеважнец из Цминда-Самаба («Святая троица») яха къахьера монастерь — гуржий-къулбесед-кавкезски бувзаший истора цlихеза памятник дагlача дукъ тlа. Укхаза миште дагадоккхаргдац иез цу тайпара лоамаш тlа буавача хене масса-за а хьалхебаьнна ихареш Гаплетера гlалгlай хинна хилар, хlьта цаьца хиннача оlаманагlа...

кхетарехь, А. О. Мальсагове дукха зе йоацаш ийса пьа ма хьоахара, шоай белгалара ве-раш йитай М. Ю. Лермонтова художественни творчестве Россерин довзол дельвоеи цу моттигашка бахка хиннача дукхаза ийсьлаи путевой записка тlеш.

Белгадвоадоагlа, гlалгlайх эггара тlехьагlа (1861 шера) исдала тlайшарна гамлетцха ле-дер. Л. Н. Толстойна ур боххача хана цар хиннарие, эггара гаргагlарна цар нохчашт — хlирий, хевсурий, пшавий — а саина, ортодоксальни кхерза вылана тоамашийна оlавагlьайна язычески христианские воз-зрение а. Цо, гучох, цхьацаькха хургаолаш ва Толстой. Къулбасада Кавказе массанальа вахаден ислама кхиъера гуш йола цхьа экзотика саина дог чу йиса хургйолаш я цуьна уж. Цул тlехьагlа шин шу гаргга ма эача, дуна ца деллитар дукха 1853 шера 15 октябре деьча йоазонна юкъе цо белгадоаккха: «...Кавказе а, хlирий лоамашка хlирачтеи дукхагlа дахьа хlенз а идолопоклонникаш йоле лоамарой тайп-тайпара племенаштеи. Едемашни хьехаш волча 8 священникаш (эрсаш) латташ йоле, хlензалца кlезига йовзаш хинне масса. Низтехьа мара гуш долача махкъа тешагашке гlодие гlаш вел миссионераш, хlьта дlабелча метта шкьезе 5 а ца дукхагlа а шу довнахаш lа».

Къона волаш Дарьяльско чlожа гlолле накъаш деча лоацана дехошка дозадена хlамаш Лев Николаевич, хьагучадувлелок, ца ваплаца йолча хана дог чу ноттарадд. 1875 шера шийсьенной цунна Тифлисе араденаш хиннача «Кавказски лоамарош долча хоамий сборника» бизза йоаца комплект. Цу хана А. А. Фетага язьвад цо: «Цу хена аз дийшад цхьаннена а дий ца воеш, цхьабакьда, аз чlоагlа уйла тlайохийташ хинна кхеситаш... Цар тlа а лоамарой предании поэзии, тамашийна поэтически гензаша». Цу книжка тlа язьвь хинна вайнехски фольклор, цу дахьта гlалгlай ар а.

Хlьта 1896 — 1904 шерашка дийна за яга волча Лев Николаевича тlаьхийрзан ца кхо ца ваши болх бу «Хаджи-Мурат» яхача шийн дикагlйолча кавказски повесте тlа. Толстов валаре тlехьарче шерашка цун оагlув хиннача А. С. Сергеен-кос дукха болх бу «эггара тоамагlча произведенех цо! йоле из язьера бахьенаш ничера дьннад хе гlерташ. Лев Николаевича пайде ийцача кавказоведчески балхий бе-беча тайпай 172 цlера юкъе а, белгало аьлча, нигьерчел доацаш гlалгlай историеца, культурица, бахташа ювзанначе статьяй бlарча серш.

Уж да, эггара хьалха, копатеха ардельче гlалгlай этнографе Ахриева Чагlий «ГIалгlай дувцарашкарна турпалех дола массеха доаш», «Вейне сиг лоамароша дlаволлари цунна сагlа дерие», «Нохчий дувцараштера (гlалгlай дувцарашкарче турпалех дола массеха доаш)», «ГIалгlай цlайш» яха «Кавказски лоамароех долча хоамий сборника IV—V выпускашка арадаьнна белгаха. Л. Н. Толстоя Ясна Полянерча библиотакарча цу статьяш эггара хьалхаръяр оагlошка гlолле писателе дукха кулгайоазош дев а. Цхьабакьда, цар майи за цхьаккха сиг хьехаваш хlинзенца. Хьажа ха-м ярий.

Ахриев Чагlий статьяш «Сборника...» хьайоле материалаш а саина, гучох, Толстов чlоагlа уйла тlайохийташ хинна. 1903 шера 9 марте В. Стасова шо дакьийтача письмо тlа Лев Николаевича яздаьд: «...цу сборника VI-гlа том а сига, хlанта Румянцевски музее

(Москвера) VII-гlа VIII-гlа томаш, эггарехьа, IX-гlаьр а эйлай саина. Нагахье саина из йолча дала, цу сарад йийта Ахриева Чагlий «ГIалгlай (цар преданеш, верованеш, лоавдаш)» яха тlехьера статья йовзаш хинна-ях Толстой, хlьта чертча керда цlа найсьнийна а хинней цунна: «Сборника...» VIII-ча тома тlа Бозоркин Асламбека кепатеха зlемча (1875 шу) «Лоамарой жерте алаш» яха чlоагlа тераам тlоваьш йола статья, Хlьта IX-ча тома тlа а (нагахье саина ше из бийцалга Толстойна боккьонца дагадена хьенадаво) «ГIалгlай (цар вахадар lаьдаманца)» яха Н. Ф. Грабовска йоазза статья — эрсий авторе гlалгlайх масса оагlув чулоацаш очерк хьа эггара хьалха дагадовар.

Сагатен лоархlамех довзар хьалхашка отт — тахан гlалгlай этнографий статьяшкара, Л. Н. Толстов произведенешкарен творчески йоазошкарен дешa мейнехь хоамехи дола хlамаш лораша. Лоархlамегlа зуь из цу тайпара хlоам тара дола хlамаш Лаудаев Умалата «Нохчий племе» яхача балхан Л. Н. Толстов «Хаджи-Мурате» яхача повестан хьахагlа чораь хилара. Тулаш белгадьохтад (А. Д. Яндарове) Кавказе къамаьхо бохь ца хилар саина долча лоархlамена дешех Ч. Ахриевенан Л. Н. Толстойнан хийтарш а хlоаш тара хилар.

ГIалгlай просветителе хьахад, лоаман кхаесаг lотоlаль аллара чеоменгара бахьаниш дукха за йоацаш а тlехьа «мелата наьха кунгаш хаддала беккашта тlара а доакхаш» лоамаш нах доаноаш леладеза ца бlоалаш хинна къахаш доакх...». lадамаьта чlоагlа цунна тара хьезд эрсий сийлахь - ваннача писатела а: «Дукхагlйола ца чарадонашка, петодашка, къматьа дlаерата а чахьерий дуьва аьта йолаш хаза. Нагахье моттиг иц из шlагlа волаш... Ший ваваре хьал тоадеш боле низ саина лоарl казена кхаесаг... хlамега йолча хана дена кьоаналла юзаеххарца шийне болх бий цо цунга, малхбоалехьарче къамеша саина шийне мутlахье хилен къахьаен доаккхарийле ю цо кхаесаг...».

Моттигера хьелаш дика довзар хlоам тара хайсанда вазийш а...

«Л. Н. Толстойн ГIалгlайчен» яха тема хlенз лоархlа уйла тlаьхьейтан lонеш езарий дукха гlара дукьалуна дlаетт. Хlьта цунца дувзадена дега цо дохаш дийта йиш яц, шийлача ноябрьски бийсанна ведда цlагlара дlа а ваьд, кьулбахьенгахье бодача машанхьа цхьан станцa кхелхача Л. Н. Толстоя нисара Владикавказе (хlанз город Орджоникидзе) кхачалца йийца билет корадь хилар. Делча, ше мел йовзха за ше а юкъе волаш хиннача шийна говзача общества бергалеш теда гlерташ ваьхача сийлахь воккхача писатела, шийн вахар чакхдоалаш, хlамига волча хана дега шийне дукхаезаннача Кавказе юхаве лоархlа хинназа. Цу тlа а, а Пятигорье а, а Нохчашка а ца водаш (цига водаш хиннаварг Бешт-Мин-Воде а Грозне «Аца хинна ма тургаарий»), дукхьа Дарьяльски чlожа йоланча кхачалца. Цу чу гlолла, ГIалгlайчен Хlирийчен историческа довзош а лоацаш, бирца-тоззачан тераам тlеозачен, шийн вахар дlадоланча юкъе Лев Николаевича Толстойна дозаденначе доакхашта юкъе чубодаш хинаб ниць.

В. ВИНОГРАДОВ.

РСФСР-ен Нохч - ГIалгlай АССР-ен lилмай заслуженни деятель, профессор, исторически lилмай доктор.

«Сердало» дешарашка

Хьалхара некъ вовший, «Сердало» газет дешараш Аргlанара керда шу хьатlа-кхоачача хана редакце оттаe йолаш йlаьхха хана лоархlача газета публикацей керттерча лостамий плане. Цудухьа оаха дех шу-гара газета чулоацам а оформлени а дикагlа хилийтара, дукхача цаха дlадехараш кхоачашдеш из хилийтара шоайта хетар оалаш оаш тхога хоам бар.

«Сердало» газета керттера творчески принцип — — эггара лоархlамегlа долча хьаштех, вцарех, наха дагалеттача проблемех дола, гучахьа газет дешачуна дlа-йоха деш дола партийни къамаьл. Парте тlахьийлад хьабена йиш масса оагlорахьара уйла тlаихийте бовза, вай юкъарча цlагlара гlулакхаш, хьалхашка латта декхараш чоалхане долга кердача тайпара кхетаде, белгалаьд уж декхараш кхоачашдара накъаш. Бе бехаш бар lалальмате бокъда бохь ба. Цудухьа оаха, «Сердало» журналисташ кердlа газета оагlонаш тlа хlама, хьалхара газет ший шар, цхьана дувца общества эггара чlоагlагlа дагадоахкаш дола дешаш производствана интенсификаци яр, керда техника сихагlа балхе юкъе йоалаш, продукце дикал лаккхъяр, lилма-технически прогресс сахьяр, хьалхегахьа бегте дикагlа оlашттехьа йоккхар, духовни вахар дикагlа хилийтар. Оаха хьинарегlа хьоастам лоаттабергба хlама бе-баша ла хеташ хиларцеи шийгара доагlар ца деш хиларцеи, хlамаш доал доацаш хиларца. Валаре ерригача сферашка чlоагlа порядок, дисциплина хилара тlехьа, социальни кийсхоа нормаш чlоагlъяра тlехьа. Хlамаш доал доацаш хиларца, приписка ярца, дийнна дар хьалхьонха гlертарца къовсам латтабеш газето хьинаре боах бу тахан а. Хlьта укх шера июле «Правда» яхача газета передовой статья тlа белгалдаь ма хилларе «Нохч - ГIалгlайчене йоакха резонанс йолаш тlаэп, шоай автораша мекъаберапи рузкъа лечкъадерарш гучабоахаш йола «Най — производства дай», «Волхлочуа уйлаш» яхача рубрикашта кlал «Сердало» газето кепатта материалаш».

КПСС XXVII съезд хьесала хе гарга ме кхоач дукхагlа тераам тlабохийт газето масса моттигашка пуйна долийхайча толамашца ва-къадхара ец йола кийчо дикагlа дlахьахара. «Сердало» газета оагlош тlа «КПСС XXVII съезда нахьадолхаш», «КПСС XXVII съезда — хьинареча къахетама 27 декада!», «Съезда гlара — съездига», «Юхаш я КПСС Программа» кердача редакце, КПСС Устава де могадеча хувцамий, Керттерча лостамий проекташ» яхача а кхыча а рубрикашта кlал хаддаза кепает съезда кийчо яра хетаргь материалаш. Хlьта хlара номер тlа я «Лаьрхlар кхоачашду», «Деша хай бац» яха рубрикаш. Цига дуьц съезд сийна тlаьхьа декхараш толаме кхоачашдереш шоаш дешна доаш кхоачашдеш боацарех.

Тlехьерча хера газето дукхагlа тераам тlабохийт интернациональни, атеистически, патриотически кхетам балара дешашта.

Пятилетка толаме кхоачашдергйолча коллективашта [illegible] социалистически ях шера дlахьохар. Парте решенеш наха дlайовзийтар, къахьегамхо хоаставер, коммунистически уйлаш советски сиг хьалкхевар — уж я тахан газета керттера ярех йола тешаш.

Редакце хаддаза чlоагlош нохчу газет дешараш бувзам, дукхагlа юкъе укх керда авторашъ. Уж бувзамаш кхы а дикагlа чlоагlдургдолаш малагlа формаш балха юкъе йоалайича бахьанe хета, хьалхара газет дешараш. Шоаш юкъе дукха ма бий тlема а тlьахьегамаш ветеранаш, йоккха вахара опыт йола нах, йоккхий гlуламхаш нарагlдувлараш наха шоаш дlабовзийта а безабелийта а нах. Цу декхах язде тхога.

Цхьаьккха декар а да тха газет дешарашка, хьатlадегlача шера хьайидергдолаш хаинахь «Сердало» газета оаш яздайтар. Из яздайтара ха чакхйоал укх шера 1 декабре. Ютедисар масеххь дякхара дац. Газет яздайта йиш я бувзама отделенешка, «Союзпечать» агентствашка, предприятешкарча, учрежденешкарча, организацешкарча уполномоченнеш гlолла. Шера «Сердало» яздайтара мах 4 сом 8 кепик.

«Сердало» газета редакци.

Редактор

О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

Малара дукхьала— лира къовсам!

СПОРТСМЕНАШ БАР ХЬАЬШИЙ

«Красный молот» завода наркологически профилакторе боах беш йолча «Ца молаш хилар — вахар хьесап» яхача клуба шолагlа заседани хилар.

Цу oltaшагlлашгаре балхабар республике бовзаш бола спортсменаш: Р. Валиев — цийн лоlамагlа кlаатохаргах латара СССР чемпион, А. Амиев — классически хьисапе кlаатохаргах латара дуьнен чемпион, А. [illegible] — классически хьисапе кlаатохаргах латара СССР кхоза чемпион, А. Товсултанов — сакха атлетиках вола мехка призер.

Гулбеннарашта спортсменаша дийцар шоаш дакъача толамех а парга кхоачаш хьайтача ирхх а. Цига ядийнача къамаьло дика хьехьинхар: толамаш даха атта доацилга — цу гlулакха кlара дехна режим а дисциплина а хила езилга.

Саиьердане чакхъялар культура Цlен библиотекаро Л. Юнихас кийчъяь «Фу хов вайна спортах» яха викторина.

Клуба заседани чакхйоалаш спортсменаша шоп делар цига гулбеннарашна лаьча каттарашта.

Р. УТЕВА.

СПОРТА ХОАМАШ

ФУТБОЛ

Футболах йолча республикански чемпионате хьалха латташ хьайсагlа Аргунера «Вайнах». Ша дlадихцача чуьнь кхоъ довзарах 38 очко яьккхай цо. Чемпион хила шин очко хара саяар Аргунерча спортсменашта. Счет 3:1 болаш «ГIандоэхо» яха команда эша а ль, Нохч - ГIалгlай республика чемпион хилар «Вайнах».

* * *

Урожая ДСО Гудермесски райсовето ахкан спортивни сезон дlакъовлара хетаьа футболах йола яхьаш хилар Герзель-Аул яхача юрта. Цу яхьашка дакъадоацаш баркl команда яр. Финале Нохчкелалера футболисташ эша а бь, хьалхара моттиг яьккхар «Восточный» яхача совхоза коллективо. Котбаьннараша дlа-хьа яу кубоки мах бола совгlата делар.

БАДМИНТОН

Л. Н. Толстой цlерагlа йолча Нохч - ГIалгlай паччахьалинев университета спортзале бадминтонах йола яхьаш хилар. Малача маха юкъе котадо яьккхар А. Базоркина. Шитта тайп - тайпарча яхьашна толамаш даьхар М. Нефедовас, Л. Курганскаяс, Б. Погоняйлова, С. Колотеева, Н. Драганова.

Т. СОКОЛОВА.

ТЕЛЕВИДЕНИ

19 НОЯБРЬ

I ПРОГРАММА

[illegible]

20 НОЯБРЬ

I ПРОГРАММА

[illegible]

II ПРОГРАММА

[illegible]

8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).

8.32 — Передачай программа (гlалгlай меттала).

8.36 — Нохч-гlалгlай [illegible] концерт (гlалгlай меттала).

9.15 — «Даймара - энергетически терапевт дешаргlа лайрадо» (нохчий меттала).

[illegible]

18.30 — Хьайбаш веладерараш а вовшаха нисъдаьлийтар цо М. Батарашвилин lилмай конференте Дахьтеха беседа (нохчий меттала).

УИЗ

17.00 — «Кьадучаш бало» [illegible] передача.

17.20 — «Мьолабаргий амина». Концерт.

17.37 — Нохч-гlалгlай хоамаш.

РАДИО

19 НОЯБРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала).

6.43 — Керда хоамаш (нохчий меттала).

6.50 — Керда хоамаш (гlалгlай меттала).

6.55 — Хоамаш. Хоттам (эрсий меттала).

8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» яхача газетий обзор.

8.22 — «Сердало» яхача газета обзор.

Хенахlоттам

Тахан республике гlоле Грозне моргхаш а йолаш, дорчаш а йоацаш, lуйранна цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, малхбоалехьара 0—5 градус йlоахал йолаш хилен фегара температура 1—6, Грозне 3—5 градус йlоахал йолаш хилен тарлу.

Кхоана моргхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка доа а делхаш, дохк а доаллаш, малхбоалехьара секунде 3 — 7 метр чlоагlа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсанна 0—5, дийнахьа —1, +4 градус йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ФЕ ХИЛА

Гуйран-lен хина даьхача дотlаца, доккo, хьаьо тlоададеча накъхашка дlа-яха делар халагlа хул водителашта. Цхьабакъда, цхьабола водителаш из тераме луадаш бац. Къастта кхераме да баьдеча бус лаьхача скоростах машина лехкар, хlана аьлча, тlаьдача, баьдеча асфальто машина хьалха гаьна ялийтац фарай сердал. Цул совнагlа кхы тlа а наькъашка дохк доалаш хилча машина сиха лехкар шоай скорость лахьгl ца йича хатар хила гаьна дац.

Гудермесски районе Ростов — Баку яхача накъа тlа 839 км йолча сайрийна 8 сахьат доалаш Азербайджански ССР «Совавтотранс» яхача автопредприяте грузовой машина лехкаш хиннача С. Мелькумова машина тlатехар Южно-Сухокумски УТТ «Дагнефть» яхача объединене Г. Абдулхаликова лехкаш хиннача УАЗ-469 яхача легковой автомашинана. Легковой машина чу мел хинна пассажираш пига хиннача човвех байнаб. Хlанз хаза да малагlа водитель бехке волаш хиннад из хатар ха.

Цу дийнахьа ах бийса йоаллача хана г. Ставропола 1564 автоколонна «Икарус» лехкаш хиннача П. Беликова Ростов — Баку яхача накъа тlа Ачхой - Мартановски районе тlаьдача наькъ тlа сов сиха воагlаш хилар бахьан долаш автобус кювета чу а теха кlаатlаяхессай. «Икарус» чу хиннача пассажирех ике сага тайп - тайпара човнаш хинияй. 1436 автоколонна водителa Д. Тутаева ше лехкаш йола «КамАЗ» яха машин, бийсана ха яхача хана ГАИ болхлой шийх ца кхетар дог доахаш маршрутах йоавача рейсагlа ше волаш хиларал совгlа, кхы тlа а корта бохабу малар а мена Грозный — Аргун яхача накъ тlа сиха лаллар бахьан долаш, накъа йисте дагlача аьшкабетонни бlоагlилгашта тlатехай. Цун машина чу хинна пассажир тайп - тайпара човнаш а хинна больнице витав. Цу тайпара, накъгашка леллара бокъонаш тахкаяр бахьан долаш водитель административни бехктонхане озарал совгlа, следстви чакхьйнaчул тlехьагlа судебни органашка дlачу а лургъа цунах йола материал.

Дlадахача кlирагlа (7—14 ноябре) НГlАССР накъашка 15 автоавари хьй, 9 саг вийнав, 16 сага тайп - тайпара човнаш хьй.

НГlАССР МВД ГАИ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Мальлаха, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителе — 2-85-07; бехктохкана секретара — 2-84-68; отделаш: партийни вахара — 2-54-04; промышленностех транспортех — 2-65-01; юрта бохалла — 2-47-84; культура — 2-64-75; кехатай — 2-85-64, корректорски — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-85-64; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинарей, ереи, шоаттеи деношка

СФ00259. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковски, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 4967.